د سینګاپور داستان

دري ژباړه او لنډیز: محمود کرزی

پښتو ژباړه: امید حیران

۱۳۹۴ لمریز کال

د سېنګاپور داستان

(د لي کووان يو خاطرې)

اخيستنه او ترتيب:

محمود کرزی

ژباړن:

امېد حیران

۱۳۹۴ ل کال

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د سینګاپور داستان

اخیستنه او ترتیب: محمود کرزی

ژباړن: امېد حیران

خپرندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاینګر: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۶۰)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

لړلیک

سرلیک **مخ**

پېژندنه..........١
هغه لاره چې باید په یوازېتوب سره ترسره شوې وای...........٣
انګلستان خپل ځواکونه اوباسي...........١٣
د پیسو مالي مرکز جوړول...........١٦
د کارګري ټولنو د مرستو جلبول...........۴۴
منصفه ټولنه، نه جیره خوړونکې ټولنه...........۴٩
تقاعدي حقونه...........۵۴
په غرب کې د رفاهي پروګرامونو لګښتونه...........۵٨
د سېنګاپور سیاستونو خلک ډېر کار ته وهڅول...........۵٩
سینګاپور دیوه نړیوال سوداګریز او اقتصادي مرکز په توګه......۶۴
د ښارونو سرسبزه (شنه) کول...........۶۵
مطبوعات او بهرنۍ ګټې...........۶٨
ټولیزې رسنۍ...........٧۴
فیلیپیني رسنۍ...........٨٣

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترځ کې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملی کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور ودانی ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

د سر خبرې

کله چې مې د سينګاپور داستان ټول کتاب مطالعه کړ، نو ريښتا ډېر جالب، ګټور او نادر کتاب و، سمدستي مې يې د پښتو ژباړې تکل وکړ. نوموړی کتاب اصلي په انګليسي ليکل شوی دی چې په دري ژبه ژباړل شوي کتاب څخه ښاغلي محمود کرزي اقتباس کړی او ما هم دغه اقتباس شوی کتاب پښتو ژبې ته وژباړه.

د سينګاپور داستان کتاب ليکوال د نوموړي هېواد د بنسټګر او لومړي وزير لي کوان يوو دی، په ياد کتاب کې د نوموړي يادېزې او خاطرې ليکل شوي چې د خپلې وزارت پر مهال يې ليکلې دي، پدې کتاب کې د نوموړي اقتصادي طرحې، د فساد پرضد مبارزه، د اقتصادي مافيا له منځه وړل او په نوموړي هېواد کې د رسنيو، روغتيا، کرنې، ښاري ښکلا، ملت جوړونه او نورو مسايلو په اړه د نوموړي بريالۍ طرحې او خاطرې ليکل شوي پدې کتاب کې دا هم ليکل شوي چې نوموړي څنګه وکړای شول سينګاپور د يوه تش لاس ټاټوبي څخه د نړۍ پر مهم سوداګريز، اقتصادي، پولي او ټرانيټي هېواد بدل کړي.

پدې کتاب کې دا هم ليکل شوي چې دداسې يوې ټولنې څخه ملت جوړ کړي چې د بېلابېلو مذهبونو، ډلو او متفاوتو کډوالو څخه جوړ

شوي وي لکه د هندوانو، چينايانو، برتانويانو، اندونيزيايانو او هالنډيانو څخه تشکليل شوي هېواد يې د يوه موټي ملت په توګه جوړ کړ.

دا کتاب د افغانستان د اوسنيو حالاتو لپاره يوه ښه نسخه ده چې زموږ سياسيون يې پلي کړي، چې څنګه وکړای شي زموږ ملي ګټو، ملي ارزښتونو، اقتصادي خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتيا او ملي حاکميت تامين کړي.

زه د قدرمن استاد ښاغلي پوهنوال محمد اسمعيل يون څخه ډېره مننه کوم چې د نوموړي کتاب د چاپ په برخه کې يې لازمې شونتياوې برابرې کړي او په غوره بڼه يې چاپ کړ، همدارنګه د قدرمن ملګري ښاغلي فياض حميد نه ډېره مننه کوم چې د کتاب پښتۍ يې په خپلو ګوتو ډيزاين کړه او د دروند ملګري ښاغلي ضياءالرحمان ضياء نه هم ډېره مننه کوم چې د کتاب د متن په ډيزاين کې يې خپل مخلصانه کار ونه سپموه، يوه نړۍ منندوی يم. زه نورې خبرې نه اوږدوم تاسو ته د کتاب د لوستو بلنه درکوم.

درنښت

اميد حيران

پلازمېنه کابل

پېژندنه

هغه کتاب چې د ځینو مطالبو خلاصه یې دلته وړاندې کېږي، د ډېرو لوړو او ځیرکو کړندلارو درلودونکی دی چې د سینګاپور د پېژندل شوي رهبر ښاغلي لي کووان یو (په ۱۹۲۳ سپتمبر په ۱۲ زېږېدلی) د اقتصادي او ټولنیز پرمختګ د تامین په موخه طرحه او وړاندیز شوی.

دا کړندلارې د ستونزو لپاره ګټورې حل لارې وړاندې کوي، چې یو وخت د سینګاپور خلک ورسره ښکېل وو. د ښاغلي (یو) دا کتاب ډېر ښکلی او ډېر په زړه پورې او د لوستو وړ کتاب دی، دا کتاب د تازه او نوښتګرو مفکورو څخه ډک دی، چې د اقتصادي او ټولنیزو ستونزو او شاتګ طرحه شوی او د خپله د ښاغلي (یو) له خوا په عمل کې پلی شوی.

د ښاغلي یو کتاب له شک پرته د هغو خلکو لپاره ګټور او اړین دی چې د هغوی موخه د انکشافي لارو پلټل وي چې د کلتور، عادتونو، تاریخ او د ټولنې ټولنیز جوړښت سره سمون وخوري.

هغه څه چې دلته لولئ، ځينې مفکورې او کړنې دي چې د ښاغلي يو په کتاب کې تر بحث لاندې نيول شوي او په عمل کې د هغوی پلي کول د سينګاپور د چټک پرمختګ لپاره لاره هواره کړه.

د ښاغلي لي کووان يو افکار او برياليو کړندلارو د دريمې نړۍ د ډېرو رهبرانو پام ځانته اړولی دی او په ځانګړې توګه ختيځو اسيايي هېوادونو کې پلي شوي دي. پدې ډول چې دا انکشافي کړندلاره يوه غوره بېلګه او موډل دی چې د اقتصادي او ټولنيزو پرمختګونو لپاره يې د جنوبي اسيا هېوادونو لپاره وړاندې کړي. د لي کووان يو ځينې ستراتيژۍ چې د سينګاپور اوسنی پرمختګ هغه ته منسوبېږي په لاندې ډول وړاندې کېږي.

هغه لاره چې باید په یوازېتوب سره ترسره شوې وای

داسې اثار او کتابونه شته دي چې د ماشینو جوړولو، ماشین جوړولو یا د کتابونو لیکلو طریقې انسانانو ته زده کوي. خو ما په ټول ژوند کې داسې کتاب نه لوستی او نه لیدلی چې خلکو ته د ملت جوړونې لاره وښیي، هغه هم داسې ملت چې له بېلابېلو ډلو لکه، چیني کډوال، برتانوي هندوان، اندونیزیایان او هالنډیانو څخه جوړ شوی وي. همدارنګه ما تراوسه داسې کتاب نه دی لیدلی چې د داسې خلکو لپاره د ګټې وټې چل وښیي چې پخوانی حیثیت د سوداګریز بندر په توګه له لاسه ورکړی وي او د لوړې له ګواښ سره مخ وي.

ما هېڅکله انتظار نه درلود چې په ۱۹۲۲ کال، د ۲۲ کلنۍ په عمر به د خپلواک سېنګاپور مسوولیت او د دوه میلیونو نفوسو زیمه واري په غاړه واخلم. له ۱۹۵۹ کاله څخه هغه وخت چې ۳۵ کلن وم، د سېنګاپور د خپلواک دولت

لومړی وزیر وم. موږ په ۱۹۶۳ د مالیزیا فدراسیون سره یوځای شوو، خو ډېر ژر د سینګاپور او فیډرالي حکومت ترمنځ د اساسي نظرونو اختلاف راغی، دا چاره د دې سبب شوه چې یو ناڅاپه د ۱۹۶۵ کال په اګست کې د یوه خپلواک دولت په توګه رامنځته شو او د پرمختګ ستونزمنه لار او د بې وزلۍ څخه په یوازې ځان ووځو.
زموږ څخه وغوښتل شو چې مالیزیا پرېږدو او خپل نوی برخلیک پخپله وټاکو، دې وخت کې ډېرې ستونزې زموږ پر مخ پرتې وې او زموږ بقا یو ناشونی ښکارېده، سینګاپور یو طبعي هېواد نه وو؛ زموږ مملکت داسې پخپله مو رامنځته کړی و او د تاریخ په اوږدو کې مو د نورو هېوادونو تر قلمرو لاندې ګڼل کېږدو، موږ یوازې هغه هېواد و چې انګلستان د خپل سوداګریزو توکو د بندر په توګه رامنځه کړی و او د خپلې نړیوالې سوداګرۍ د یوځای کېدو د ټکي په توګه ګټه اخیسته، دا هغه جزیزه وه چې موږ ته ډېره نیمګړې په میراث پاتې وه، دا ځمکه په حقیقت کې هغه زړه و چې بدن یې زموږ په اختیار کې نه و.

زموږ د خپلواکۍ نه وروسته مطبوعاتي تبصرې د بدبینۍ او ناهیلۍ نه ډکې وې او دې کار زه ډېر زورولم. یوه لیکوال د مستعمرو څخه د انګلیستان وتل د روم امپراتورۍ د نزول سره پرتله کول، چې د مستعرو څخه د رومي ځواکونو د وتلو نه وروسته هلته نظم خراب، بې قانوني او ګډوډي رامنځته شوه او وحشي قومونه پر امپراتورۍ مسلط شول.

دینین وارنر په ۱۹۷۵ نېټه په Sydney Morning Herald کې داسې ولیکل" یو خپلواک سېنګاپور درې کاله مخکې د پاتې کېدو وړ نه وو. هېڅ داسې نښه نښانه نه وه چې سېنګاپور دې د پاتې کېدو قابلیت ولري.

" ریچارډ هیو په ۱۹۷۵ کال د اکسټ په ۲۲ نېټه په London Sunday Times کې داسې ولیکل (که د برتانیې هغه چې ۱۰۰ میلیونه پونډه لګښت لري بندې شي، د سېنګاپور اقتصاد به سقوط وکړي.) ما دا ډول اند ښنې پرځای بلل خو چاته مې نه ویلې؛ زما دنده داوه چې خلک هیله من کړم نه دا چې د هغوی روحیه کمزورې کړم.

یوه مهمه پوښتنه چې زما په ذهن کې ګرځېده داوه چې برتانیه ترکله کولای شي په سېنګاپور کې خپلې اډې وساتي، د برتانیې لومړی وزیر وېلسن پارلمان کې د خپل ګوند غړو د مخالفت سره مخ و، د (سویز شرق کانال) ډېر لږښت درلود او د کارګر کوند لپاره یې ډېرې رایې نه درلودې.

د برتانیې حکومت کارګر ګوند غوښته چې خپلې پیسې ډېری په پرمختیایي پروژو کې ولګوي، چې پدې کار سره یې رایه ګټله.

د امریکا متحده ایالات یوا ځینی قدرت و چې کولای یې شو په ختیځې اسیا کې امنیت او ثبات تضمین کړي او په خپل وار په ویتنام کې د ګوریلایي جنګ کې بوخته وه، چې د امریکا په متحدینو او په اسیایي او افریقایي هېوادونو کې یې شدید درز اچولی و، د شوروي اتحاد او د چین جمهوریت لخوا د امریکا ضد

پروپاګنډې په دریمه نړۍ یو اغېزمن کار و، ما داسې احساس کاوه چې متحده ایالاتو ته اجازه ورکول چې د برتانیې نقش سره په سینګاپور کې مقابله وکړي که ناممکن وي لږ تر لږه له سیاسي اړخه به لوړه بیه ولري.

له بل پلوه استرلیا او نوی زیلانډ د سینګاپور لپاره باوري تضمین کوونکي نشوای کېدای،ما دا وېره لرله چې د برتانیا نفوذ به ورو ورو خو په قطعي ډول به لږ شي او د متحده ایالاتو نفوذ به ډېر شي. لکه زما د نسل پشان د هغه نسل چې د امپراتورۍ په خېټه کې لوی شوی و، د دا ډول یو بدلون هضمول اسانه نه و.

په نوې اوضاع کې ستونزمنه وه چې له برتانیې پرته د امریکا خواته راشم، انګرېزانو په ډېرې نرمۍ سره غوښته خپل نظر تحمیل کړي، پدې اړوند د امریکایانو چلند د انګرېزانو سره ډېر توپیر درلود؛ دا ډول توپیر د جنوبي ویتنام د مشرانو سره په ښکاره ډول لیدل کېده؛ ان د تایلینډ او فیلیپین مشران چې دومره ترګوابن لاندې نه وو، هم د امریکا د سرزوري چلند سره مخ وو. امریکا د عروج پړلور یو ځواک و د ځواکمنو متو سره او غوښته یې ترې ګټه واخلي، زما بله اندېښنه د سینګاپور له قلمرو څخه دفاع وه، دا په داسې حال کې وه چې موږ کافي نظامي ځواک په واک کې نه درلود، موږ دوه نظامي کنډکه درلودل او دواړه د یوه مالیزیایي تورن ترقوماندې لاندې وو، پوښتنه داوه چې څنګه ژر کولای شو د سینګاپور څخه د دفاع لپاره نظامي

ځواک جوړ کړو ولو که لومړنۍ او لږه هم وي، موږ اړ وو چې له کودتا یا د نورو له تېري څخه ځان وژغورو، چې مالیزیایي افراطیونو کولای شو د مالیزیایي ځواکونو نه په ګټنې زموږ د هېواد پروړاندې پیل کړي،

دې ډول کرغېړنو حرکتونو کولای شول چې هغه خپلواکي چې مو ترلاسه کړې ورته زیان ورسوي او شاتګ ته مو اړ کړي، په کوالالمپور کې د مالیزیا ځینې رهبران پدې نظر وو چې سېنګاپور ته باید هېڅکله اجازه نه وای ورکړل شوې چې له مالیزیا څخه بېل شي.

دا اشخاص پدې باور وو چې سېنګاپور باید په زور غاړې ایښودو ته برابر شوی وای، په هغه صورت کې چې یوه پېښه کېدله او څه شی په سرتونکو عبدالرحمان(دهغه وخت د مالیزیا رهبر) راتله، تورن عبدالرازق د لومړي وزیرۍ مقام ته رسېده او د مالیزیا افراطي رهبرانو هغه مجبوروه چې د د سېنګاپور په اړه د (تونکو) سیاست ته تغیر ورکړي، دې کار کولای شو چې سېنګاپور د تاوتریخوالي سره مخ کړي، یو د بې باورۍ او خطرناک وخت وو.

سره له دې چې له دې ډول اندېښنو سره لاس او ګرېوان وم، مجبوره وم یو بل مهم کار چې د په هېواد کې د نظم ساتنه او قانون و ځواب ویوونکی و اوسم.

مورږ وېره درلوده، کله چې د مالیزیا ملي واحد سازمان مالیزیایي پلویان متوجه شي که د مالیزیا حکومت هغوی یوازې پرېږدي، له کنټروله اوځي او د اټکل نه لرې اقدامات لاس پورې کړي، بلخوا زمورږ اکثریت پولیس مالیزیایي الاصله افراد ول. سېنګاپور ته ددې اشخاصو وفاداري کولای شوای د سېنګاپور حکومت د مالیزیایي سینګاپوري شورشیان بدلون وکړي او مالیزیا سره د سېنګاپور د بیا یوځای کېدو پلویتوب وکړي، نو مورږ سېنګاپور سره ددوی له ملاتړ څخه ډاډمن نه وو.

دا چې ګاه کېنګ سووي (Goh king Swee) لېوال وو چې زموږ د امنیتي ځواکونو جوړښت پر غاړه واخلي، د امنیت له اړخه یو څه ارامه شوم. کېنګ سووي چې په برتانیه کې یې زده کړې کړې وې په ۱۹۲۵ کال کې د سینګاپور د لومړي وزیر په توګه وګمارل شو، ما دا هوډ درلود چې د کورنیو چارو او ملي دفاع وزارتونو مسوولیت د یوه وزارت په چوکاټ هغه ته ورکړم، دا چاره هغه سره دا مرسته کولای شوای چې د پولیسو څخه د پوځ د روزنې په برخه کې ګټه واخلي، نظامي ځای ته د کېنګ سووي لېږد، په مالیې وزارت کې لویه تشه رامنځته کړه، ما دا موضوع هغه سره شریکه کړه او دواړو د لیم کیم سان (lim kim san) د مالیې وزیر په توګه وګماره، د کیم سان یو کارنده سړی و، کاریګر شخص و، هغه پرته له ستونزې د کېنګ سووي سره هم کار کولای شوای. دې چارې ښاغلي کېنګ ته فرصت ورکاوه چې ترڅو په غیر رسمي ډول د اقتصادي سیاست په برخه کې مرسته وکړي.

دریمه مسله او ترټولو لویه مسله چې ورسره مخامخ وو هغه اقتصاد وه

-څنګه کولای شوو ولس لپاره د ډوډۍ غم وخورو؟

اندونیزیا موږ سره په مخالفت او سیالۍ کې وه او سوداګري د رکود په حالت کې وه، مالیزیایانو غوښتل سینګاپور له پامه وغورځوي او

خپلو سوداګریزو شریکانو، واردوونکو او صادروونکو سره د خپلو بندور له لارې نېغ په نېغه معامله وکړي، هغه خپلواک سېنګاپور څنګه کولای شو د برتانیې د تسلط نه پرته په خپلواک ډول خپله بقا وساتي؟ پداسې حال کې چې بېکاري په سلو کې ۱۴ سلنه وه او د لوږېدو په حال کې وه، باید دې ډول اساسي پوښتنو ته ځواب ویلی شوای وای، سربېره پردې روښانه وه چې موږ باید په نوي معیشت لاره جوړه کړې وای، ما وارداتي مواد لیدلي وو چې سېنګاپوري کارکوونکو په کره ډول هغه درجه بندي کول او د صادراتو لپاره یې چمتو کول.

له دې نه وروسته خام مواد چې د مالیزیا او اندونیزیا څخه سېنګاپور ته وارد بېږي، صادرولو ته اماده کېږي، زموږ په واک کې نه وو. موږ مجبور وو یو نوی اقتصاد رامنځته کړو او نوې لارې او طرحې تجربه کړو، هغه طرحې او کړندلارې چې د نړۍ په هېڅ ګوټ کې چا نه وي تجربه کړې، ځکه داسې هېواد نه وو چې موږ دې ترې تقلید کړی وای، هانکانګ یوازینۍ جزیره وه چې له موږ سره یې ورته والی درلود؛ خو د هانکانګ حکمراني یوازې د انګلستان په لاس کې وه او چین یې د خپل وروستۍ ځمکې په توګه په واک کې لرله. له اقتصادي نظره، هانکانګ تر ډېره د چین برخه وه او د اتصال او اړیکو د پل په توګه یې د چین او پانګوالۍ نړۍ او د غیر کمونیست هېوادونو سره یې د سوداګرۍ دنده ترسره کوله.

د دې مسلو په اړه له دقت وروسته او هغه بدیلونه چې په لاس کې مو وو ، دې پایلې ته ورسېدو چې که کېدای شي سېنګاپور د اسیا په جنوب ختیځ کې د یوه جزیره ډوله ښاري دولت په توګه پاتې شي، نشي کولای د یوه عادي سیاسي واحد ته توګه عمل وکړي، د داسې یو ښاري دولت د پایښت لپاره لازمه ده چې د هغه خلک خارق العاده کوښښونه وکړي او باید متحد ، اوربدونکي او د شرایطو سره برابر خلک اوسي ، موږ چې پداسې یو ښاري هېواد کې ژوند کاوه باید داسې خلک پاتې شوي وای چې خپلې چارې مو اغېزمنې او نظر ګاونډیانو ته ارزانې ترسره کولای؛ ځکه زموږ ګاونډیو داسې هوډ درلود چې موږ هېڅ وګڼي او زموږ رول د یوه سوداګریز ګودام او دلال په توګه له منځه یوسي.

زموږ تر ټولو لویه پانګه زموږ د خلکو باور و ، دا باور موږ د خپلې مبارزې له لارې ترلاسه کړی و ، چې د خپلو خلکو په نه شتون کې، پرته د کومې وېرې، د کمونیستانو او مالیزیایي افراطیونو پروړاندې مو پیله کړې وه او دا کار مو هغه وخت وکړ چې زموږ پولیس او پوځي ځواکونه لا تراوسه د مالیزیا مرکزي حکومت په لاس کې وو.

کمونېستانو زه او زما همکارانو ته ډېر بد د فوډالېستانو د نوکرانو په توګه نظر کاوه ، خو کله چې حالت بدتر شو ان چینایان چې چپ خواته یې مېلان درلود هم زموږ د معترضینو دفاع ته را ودانګل موږ ډېر احتیاط کاوه چې د هغو خلکو باور چې زموږ په برخه شوي وو د اداري فساد له امله له لاسه ورنکړو. ما دې سیاسي پانګې ته سخته اړتیا درلوده، ترڅو وکولای شم د سېنګاپور د عالي او ګټور سوداګریز موقعیت څخه، د هېواد د یوازینۍ ملي شتمنۍ په توګه اعظمي ګټه پورته کړم.

انګلستان خپل ځواکونه اوباسي

په کال ۱۹۶۶کله چې ما او (سووي) له ډینیس هیلي څخه غوښتنه وکړه چې یو شمېر جنګي هاکر هنټر ماډل الوتکې پرموږ خرڅې کړي، هغه وخندل...

پداسې حال کې چې موږ ته یې ګوتخنډنه کوله، هیلي Hili و پوښتل، ستاسو د پوښتنې موخه له جنګي الوتکو څخه څه ده؟ پداسې حال کې چې د برتانیې هوایي ځواکونو زموږ دفاع پرغاړه درلوده، پرته له دې چې موږ الوتکه واخلو، لندن مو پدې موخه پرېښود چې د اړتیا پر مهال به انګلستان د سېنګاپور څخه دفاع کوي. موږ د برتانیې د ځواکونو څخه چې موږ ته یې دفاعي بارو راکاوه ډېره اړتیا درلوده، له دې نه مخکې چې موږ له خپل ځانه دفاع وړتیا پیدا کړو، د برتانیې ځواکونو سېنګاپور پرېښوده، زما په اند موږ ددې جوګه نه وو چې له ځانه دفاع وکړو. په سېنګاپور کې د انګرېزي ځواکونو شتون خلکو ته ډاډ ورکاوه؛ له دې ډول ډاډ پرته بهرنۍ پانګه اچوونه نه کېده، د ځینو توکو صادرول او چوپړتیاوې یوازینۍ لاره وه چې موږ کولای شول د هغه له لارې د هغو ځوانانو لپاره چې د پوهنتونونو څخه فارغېږي، د کار یوه زمینه ورته برابر کړو او د پراخې بې کارۍ څخه مخنیوی وکړو.

د هغه کال په جنوری میاشت کې مې د انګلستان لومړي وزیر هارولډ ویلسن سره د همګټو هېوادونو په بېړني غونډه کې چې په لاګوس کې د رودیشیا د خپلواکۍ د یو اړخیزې اعلامې په اړه جوړه شوې وه ورسره ملاقات وکړ، موږ ددې کنفرانس په غاړو کې په سېنګاپور کې د برتانیې د پاتې کېدونکو ځواکونو پر موضوع خبرې وکړې.

هغه ماته معلومات راکړل چې کېدای شي مجبور شي خپل ۲۵۰۰۰ څخه تر ۵۰۰۰۰ زره نفرو عسکر له مالیزیا څخه بهر کړي.

که څه هم هغه ځرګنده کړه چې تراوسه پدې اړوند پرېکړه نه ده شوې، خو زما انګېزه داوه چې هغه د ځواکونو د حرکت په درشل کې وو، د برتانیې د ادارې د لا روښانه درک لپاره او د هغه هېواد په دفاعي بحث په اړه مو په ۱۹۶۶ کال د اپرېل میاشت مو په لندن کې سره بیا ولیدل.

د سویز له ختیځ څخه د ځواکونو ویستلو په کارګر او محافظه کار ګوندونو کې ډېر پلویان درلودل ددې ګوندونو ډېری لیکوالو مبصرینو او ډېری رهبرانو له دې مفکورې څخه ملاتړ کاوه، چې ما لپاره ټکان ورکوونکې وه، ښاغلي ډېنس هیلي د رسنیو پر وړاندې ځرګنده کړه چې د ځواکونو بېړني وتل د برتانیې په کابینه کې قوي پلویان لرل.

دا اشخاص د جورن براون د ویلسن څخه وروسته چې د کابینې دوېم کس دی رهبري کېدل، پال جنسن د (نیو سټېسمن) ورځپاڼې مدیر په

۱۹۲۸ کال په پوره ډاډ سره د سویز ختیځ څخه د برتانیه یي ځواکونو کره تاریخ خپور کړ، د سویز له شرق څخه د ځواکونو وتل هغه مفکوره وه چې په اسانۍ سره یې کولای شول په کارګر ګوند کې ځانته ډېر پلویان جلب کړي. د محافظه کار ګوند وزیر او د مالیې او اقتصاد مجازي وزیر راته وویل چې د هغه په ګوند کې یو شمېر زیات د اروپا سره د یوځای کېدو پلویان وو چې د سویز له ختیځ څخه له د انګلیسي پوځونو د ویستلو له مفکورې څخه کلک ملاتړ کاوه.

د انګلستان ځواکونه باید لږ د سولې او ثبات لپاره په سیمه کې لږه وسیله وي او باید نظر پخواته د سیمې د ستونزو حل لپاره یو کمزوری ځواک په توګه مرسته وکړي، هغه ماته ګوابښ وکړ چې د انګلستان نظامي سیاست د اسیا د جنوب ختیځ په اړه به ډېر داوسني حکومت په دوران کې بدلون ومومي. په سیمه کې د انګلیسي ځواکونو د موجودیت په اړه چې زموږ د خپلواکۍ ضامن بلل کېده ماته یو تشویش پیدا کړی و.

په پایله کې ما او کېنګ سووي پرېکړه وکړه چې پدې اړه د برتانیې د نهاي پرېکړې په اړه صرفنظر وکړو او ژر تر ژره د نظامي ځواکونو په اړه چې په ښکاره ډول موجودیت ولري یو اقدام وکړو، زموږ ددې کار څخه موخه داوه چې تر څو خپل خلکو او ګاونډیانو ته دا ثرګنده کړو چې موږ کولای شو له خپل ځانه دفاع وکړو. له دې نه مخکې چې یوه ورځ لندن پرېږدو

د پیسو مالي مرکز جوړول

که په ۱۹۲۵ کال کې د مالیزیا څخه د سینګاپور د بېلتون پرمهال چا وړاندوینه کړې وای چې سینګاپور به یوه ورځ د نړۍ یو مالي او اقتصادي مرکز وي، خلکو به ورته لېوني ویلې وای، یوه مهمه پوښتنه چې نن ورځ را پورته کېږي چې د لېونتوب دا وړاندوینه څنګه په ریښتیا بدله شوه ! څنګه وشول چې د سینګاپور پلازمېنې په رڼاګانو ډکې لوړپوړیزې ماڼۍ او دفترونه د زرګونو کمپیوټرونو څخه په ګټنې د لندن، نیویارک، توکیو، فرانکفورت، هانکانګ او د نړۍ ځینې نورو مهمو اقتصادي او مالي مرکزونو سره ونښلېږي او په اړیکه کې شي؟

دا کار په ۱۹۲۸ کال کې په بشپړه توګه له اټکل نه لرې ښکارېده. د ډاکتر وینزیمویوس(Dr .Winsemius) ټلیفوني خبرې چې ده له خپل ملګري او په سینګاپور کې د امریکا بانک له مرستیال سره یې کړې وې، په یادولې.

هغه خپل ملګري ته چې په هغه ورځ په لندن کې وه داسې وویل:

„وګورئ ښاغلی وان اونن، موږ (سېنګاپور) غواړو په لسو راتلوونکو کلونو کې د سهیل ختیځې اسیا مالي مرکز واوسو،،.

ښاغلي وان اونن په ځواب کې وویل: „ډېر ښه لندن ته راشئ. تاسو کولای شئ په پنځو کلونو کې دا ډول ورتیا پیدا کړئ،،.

وینسیمیوس له ځنډه پرته لندن ته لاړ. وان اونن هغه داسې یوه دفتر ته ویوړ چې هلته لویه ځمکه وه او ورته یې وویل: دلته وګورئ، مالي او پولي نړۍ له زوریخ څخه پیلېږي. د زرویخ بانکونه سهار نهه بجې خلاصېږي، ورپسې د فرانکفورت او وروسته بیا د لندن بانک کار پیلوي. له غرمې نه وروسته د زوریخ بانکونه تړل کېږي او ورپسې د فرانکفورت او لندن بانکونه خپل کارونه پای ته رسوي. کله چې په اروپا کې دا بانکونه خپلې دروازې وتړي، د نیویاک بانکونه پرانیستل کېږي. په دې وخت کې لندن خپل د پیسو جریان او د نړۍ مالي معاملات نیویارک ته سپارلي، له غرمې نه ورسته نیویارک هم د خپلو بانکونو دروازې تړي او خپلې دندې د سانفرانسیسکو بانکونو ته سپاري. کله چې د سانسفرانسیسکو بانکونه خپلې ورځنۍ چارې پای ته رسوي، نو د شپې توره تیاره خپرېږي او خلک ویده کېږي. په وخت کې د څو ساعتونو لپاره د نړۍ پولي فعالیتونه ځنډېږي.

تر هغې چې په سبا سهار يې نهه بجې د سوېس په وخت يې بانکونه بيا پرانيستل کېږي. که چيرې موږ سېنګاپور په دې دوو معاملاتي وختونو کې ونيسو، مخکې له دې چې سانفرانسېسکو خپل ورځني فعاليتونه پای ته ورسوي، سنګاپور به وکړای شي د نړۍ د معاملاتو اصلي دنده پر غاړه واخلي او ورته دوام ورکړي. کله چې سېنګاپور خپلې ورځنۍ چارې پای ته رسوي نو د زرويج بانکونه خپلې دروازې پرانيزي او معاملات به ترسره کوي. پدې ترتيب د نړۍ مالي او پولي کړۍ کې د سېنګاپور داخلول، د جوړېدو وخت څخه تر اوسه پورې به دا لومړی ځل وي چې د نړۍ د پيسو او مالي کاروبار به په ۲۴ ساعتونو کې دوراني بڼه خپله کړي.

د وينزيموس د غوښتنې پر بنسټ، وان اون يو څېړنيز اثر وليکه او (Hon sui sen) ته يې چې د سېنګاپور د اقتصادي پرمختګ د وبورډ مشر و ويې لېږه. هان سوی سن هغه څوک و چې د وينزيميوس سره يې زما اړيکه ساتله. سوی سن به زما ليدو ته راغی او وړانديز يې وکړ چې موږ بايد د ټولو هغو اسعارو باندې بنديزونه چې د پولي معاملاتو څخه د سېنګاپور او سټرلېنګ پونډ حوزې له نه د بهرو هېوادونو له خوا لګېدلي وو له منځه يوسو.

موږ تر اوسه د پونډ سټرلېنګ حوزې برخه وو او په دې حوزه کې زموږ غړيتوب موږ دې ته مجبورولو ترڅو د اسعارو محدوديت پر پولي لېږدونو وضع کړو، کله چې سوی سن د اسعارو صندوق جوړېدو مسله د هانګ کانګ اسعارو صندوق پشان د سنګاپور

لپاره د انګلستان بانک د يو مامور سره شريکه کړه، هغه ته وويل شول د هانګ کانګ د اسعارو ترتيبات د تاريخي والي لپاره يې منل شوي وي. د اسعارو صندوق جوړېدل ځکه موږ ته اړين وو چې دې ډول صندوق موږ ته اجازه راکوله چې چې د يوه ډالري بازار خاوندان شوو. د انګلستان بانک دا موضوع جدي ونه نيوله او سينګاپور د سترلينګ حوزې په پرېښودو مجبور شو. په هر صورت څلور کاله وروسته د برتانيې حوزې نو موړې خوزه منحل کړه، خو سرچپه هانګ کانګ، سينګاپور نه دا امتياز درلود چې د لندن ښار د شهرت او باور څخه د نړۍ د بانکي او مالي مرکز په توګه ګټه واخلي؛ او نه د انګلستان بانک څخه برخمن وو، هغه بانک چې د تجربو د سمبول، باور، او د نړۍ د پولي او مالي سالم مديريت څخه برخمن و.

په ۱۹۶۸ کال کې سينګاپور د دريمې نړۍ له هيوادونو څخه ګڼل کېده، ددې لپاره چې نړيوال بانکوال سينګاپور ته وهڅېږي، لازمه وه چې ټولنيز عدالت تامين شي؛ د کار او ژوند مناسب چاپيريال رامنځته شي، کافي او د باور وړ بنسټونه جوړ شي؛ علمي او مسلکي خلک د بهرنيو ګمارونکو ته ورسېږي.

ددې سربېره موږ بايد بهرني پانګوال او بانکوال متقاعد کړي وای، چې د سينګاپور پولي بورډ (Currency Board) او پولي ادارې دا مهارت او وړتيا لري چې زموږ د بانکوالۍ له صنعت نه څارنه او ساتنه وکړي.

ما او کېنګ سووي د خپلواکۍ له هماغې لومړۍ ورځې نه مو دا پرېکړه کړې وه، چې سېنګاپور مرکزي بانک ونلري، چې د پیسو خپراوی پیل کړي موږ هوډ درلود زموږ پیسې د بهرنیو کرسنیو پروړاندې په ځانګړي ډول د متحده ایالاتو پر وړاندې خپل ارزښت ټیټ نکړي. موږ خپل پولي بورډ خوندي کړ، دې بورډ اجازه لرله په هغه صورت کې چې د بهرنیو اسعارو د ملاتړ په نه لرلو سېنګاپوري ډالر خپاره کړي. د سېنګاپور پولي ادارې(MAS) موسسه ده د یوه عادي مرکزي بانک ټول صلاحیتونه په واک کې لري، د پولي بانکنوټونو د خپرولو نه پرته.

د سېنګاپور پولي اداره هراړخیزه مسلکي پوهه لري، دا اداره د قوانینو، مقرراتو او اصولو سره سم فعالیت کوي چې چې په ترتیب سره نظر لاندې نیول کېږي ترڅو د مالي او پولي تازه چوپړتیاوو او پرمختګونو باندې ځان چمتو کړي. موږ د باور، سلامتۍ، وړتیا او د مالي سالم قضاوت پر لور هره لار په پوره ځیرکتیا او احتیاط سرته ورسوله، زموږ د مالي/پولي مرکز د جوړولو کیسه لویه ده، پدې برخه کې موږ څرنګه د خپل سېسټم باور جوړ کړی او تجربه لروونکي او پوه مدیران مو روزلي دي. چې بانکونه، د پانګونې شرکتونه او مالي موسسې موږ په بریالۍ توګه وڅاري. همدا کړنې وې چې موږ د خپل مالي/ پولي سېسټم د ناکامۍ ګواښ حد اقل ته نږدې کړو. په پیل کې موږ د یوه اسیايي ډالري بازارک چې د اروپایي بازار سره په

یـوه لیکـه کـې وه پیـل کـړ. دا د بـانکونو تـرمنځ یـو بـازار و چـې پـه سـېنګاپور کـې موجـود و چـې د تقـریض پـه موخـه یـې بهرنـي اسـعار د سیمې بانکونو ته پیدا کول.

چې وروسـته د اسـیا ډالـري بازار د اسـعارو او مـالي مشـتقاتو پـه برخـه کـې او د هغـو سـهمونو څخـه یـې ولـړولـې چـې پـه بهرنیـو پیسـو نومول شوې وې. دې بازار په ورو - ورو لوی پورونه، د پور د اسنادو خپرول او د پانګونې د صندقونو مدیریت یې هم د خپـل کـار یـوه برخـه وګرځوله.

د اسیایي ډالر د بازارونو ارزښت پـه ۱۹۹۷ کـال کـې تـر **۵۰۰** میلیـارده ډالرو څخه پورته و.

دا ارزښت زموږ د داخلي بانکي بازار د حجم درې چنده و، ددې بـازار د ودې میزان خارق العـاده و ځکـه چـې د بـازار غوښـتنو تـه یـې ځـواب ویلـی شـو. کـې د پـانګونې او سـوداګرۍ نړیوالـه پراختیـا پـه پایلـه نړیـوال مـالي معـاملات پـه ټولیزه توګـه لـوړ شول او شرقي اسیا یـې احتـوا کـړه. پـدې منـځ کـې سـېنګاپور (چمتـووالی یـې چـې درلـود) د سیمې د پولي/مالي نښلېدو د مهمو او کلیدي ټکو په حیث راڅرګند شو.

په لومړیو کـې د ۱۹۸۵-۱۹۲۸ کلونـو تـرمنځ سـېنګاپور د سـیمې ټـول بازار په واک کې درلود او د سیالۍ سره مخ نه و. موږ هغه مالیات چې

په له(د پانګوال د مالیې د سنجونې نه مخکې) د بهرنیو پانګوالو د ګټې په حساباتي ربع باندې وضع شوی و او د پانګونې شرکتونو پواسطه چې دولت ته یې حساب ورکاوه له منځه یوړه، دا کار ددې سبب شو چې ګڼ شمېر د پانګونې او مالي شرکتونه سېنګاپور ته جلب شول. ددې سربېره موږ د اسیایي ډالرو ټولې سپارښتنې د اقلي زېرمو او ضروري سیالیت قانون د تطبیق پواسطه وبښل(دې کار د پانګونې دوران چټک کړ) په ۱۹۹۰ کلونو کې سېنګاپور د نړۍ د یوه لوی مالي او اقتصادي مرکز حیثیت ترلاسه کړ او د اسعارو بازار یې له ټوکیو بازار څخه وروسته د نړۍ لوی بازار ګڼل کېده، زموږ له بریاوو څخه په تقلید، د ۱۹۹۰ کلونو په منځ کې د سیمې ډېری هېوادونه پدې فکر کې شول د مالي بارزارونو جوړولو او پراختیا ته کار وکړي. ځینې ددې هېوادونو څخه د داخلي او بهرنیو پانګوالو د جلبولو په موخه د مالیاتي امتیازونو په ورکولو لاس پورې کړ د هغو امتیازونو په پرتله چې موږ یې وړاندې کوو، سخاوتمند او ډېر و. هغه څه چې سېنګاپور یې نظر نورو ته متمایزاوه هماغه کلک اساسات و چې زموږ مالي او پولي مرکزونه یې پیاوړي کړي و.

دا اساسات عبارت و له: د قانون حاکمیت، خپلواکه قضایي نظام او باثباته، باکیفایته او صادقه حکومت چې سالم اقتصادي سیاست یې تعقیبوه، او هر کال د کافي بودیجې څخه برخمن و. دا ځانګړنې د

سبنګاپوري ډالرو د تقويت سبب شو او د تورم د وارديدو څخه مخنيوی وشو.

په ۱۹۷۹ کلونو کې مورږ ښاغلي جېم سليتر يو انګليسي پانګوال چې د شتمنيو د سلب په څانګه کې يې تخصص درلود د ماسره ليدو په موخه سبنګاپور ته راغی. کله چې ايډوارډ هيت(د برتانيې لومړی وزير د ۱۹۷۰-۱۹۷۴) کلونو ترمنځ صدراعظمی ته ورسېد ، د برتانيې مطبوعاتو اعلان وکړ چې هغه د خپلې برخو او دارايو ما هغه سره يو کال مخکې کتلي و ، چې د انګليستان د هيت لخوا برابرشو و ما په هغه وخت کې ما د سبنګاپور د اسهامو په بازار کې د ښاغلي سلېټر شراکت څخه تود هرکلی وکړ.

څخه موده وروسته، په ۱۹۷۵ کال کې، سووي سن زمورږ د ماليې وزير ماته خبر راکړ چې د سلېټر د اسهامو شرکت چې د يوه عامه شرکت په توګه ثبت وه لاسونه کړې وه، د ماليې وزير د معلوماتو له مخې، سليټر او همکاران يې د هاپار برادرز او د هغه د څانګو شتمني يې په غير قانوني توګه خپل او د يادې کمپنی د ځينو مديرانو شخصي حسابونو ته انتقالول، دا باور يوه جرمي سرغړونه وه چې پانګوالو په سليټر او همکارانو باندې يې کړې وه، سلېټر او همکارانو يې د هاپار شرکت برخوالو او نورو پانګې اچوونکو سره يې خيانت کاوه، ستونزمنه وه چې د لندن د اسهامو د يوې لويې او مشهورې کمپنی په اړه څېړنې وکړې. په هغه صورت کې چې زمورږ

خبرېني ناسمې او غير موجه ثابتېدلی، له شک پرته زموږ شهرت ته يې شديد زيان اړوه. ايا لازمه وه پر سلېټر ددې ګواښونو سره کومه اقدام وکړو؟ زه دې هو کړې ته ورسېدم چې موږ مجبور وو چې د ونډو بازار او شهرت ساتلو لپاره داسې يو اقدام وکړو، هغه خبرېني چې پيل شوې ځرګنده يې کړه ې د هاپار شرکتونو د شتمنيو د غلاکولو لپاره منظمه دسيسه او پلان جوړ شوی و. ددې سربېره ځرګنده شوه ې دا توطيه د لويو درغليو يوه وړه نمونه وه. د سلېټر جنايتکارانه فعاليتونه د سېنګاپور څخه ماليزيا، هانکانګ او بلاخره لندن ته چې ددې غلاوو يو لوی زيرمتون و رسېدله. سلېټر او همکارانو يې د په هانکانګ کې د (هاپار) له څانګو څخه په ګټې اخيستو په هغه ښار کې ثبت شوې ونډې پېرلې او سپايدار شرکت باندې يې چې د سليتر –واکر بشپړ ملکيت و خرڅولې. ناقانونه ګټه چې له دې لارې يې په لاس راوړلې د سلېټر واکر د شرکت د مديرانو ترمنځ وېشل کېدلې.

هغه چاچې ددې ناوړه کار مسووليت پر غاړه درلود؛ عبارت و له جيم سلېټر، ريچارډ تالينګ، د هاپار شرکت رييس او اوګليوي واټسن، دهغه شرکت اداري امر واټسن لومړی لندن ته او وروسته بلجيم ته وتښتېدل، هغه هېواد چې موږ ورسره د بېرته راستنېدونکو کډوالو تړون نه درلود. سلېټر او ټارلېنک د لندن او سېدونکي وو موږ هيله وکړه چې هغوی محکمې ته د حاضرېدو لپاره سېنګاپور ته راوګرځول شي؛ خو د انګليس چارواکو زموږ په غوښتنه د ښاغلي

سلېټېرد بيرته راګرځېدو په اړه مثبت نظر رانکړ. د لندن په محکمو کې له دريو کالو دعوې وروسته، بلاخره د برتانيې د کورنيو چارو وزير په کال ۱۹۷۹ د پنځه وو تورونو په تړاو د تارلينګ د بېرته راګرځېدو امر ورکړ. دا پنځه تورونه چې په ټوله کې ۱۷ تورنه وو هغه واړه تورونه وو چې وړې جزاګانې يې درلودې، ټارلېنګ محکمې ته کش شو او او د شپږو مياشتو لپاره زندان ته ولېږدول شو. کلونه وروسته هغه د انګلستان بانک مشري له لاسه ورکړه، ګوردن ريچارډسن(د ټارلېنګ د محاکمې يو وکيل) دا چې ويې نشوای کړای چې ټارلېنګ د خپلو اعمالو په جزا ورسوي، خواشيني ښکنده کړه خو د خواشينۍ دا ښکندونه يې ډېره ناوخته وه او سېنګاپور لپاره يې کومه ګټه نه رسوله.

د سېنګاپور د پولي اداري نېک شهرت په کار کې د دقت او قاطعيت په تړاو، يو وخت په ۷۰ او ۸۰ کلونو کې د ازموينې لاندې ونيول شو. چې دې ادارې د فعاليت له اجازې ورکړې څخه کريډيټ او کامرس انټرناسيونال يا بي سي سي ای بانکونو ته، چې په لوګزامبورک کې د يوه پاکستاني وکړي لخوا ثبت شوی و. د سعودي عربستان د شاهي کورنۍ غړي، بحرين، ابوذبۍ او دوبۍ څخه تشکلېدل. دا بانک د نړۍ په ۷۳ هېوادونو کې ۴۰۰ څانګې درلودې، په اروپا، منځني ختيځ افريقا او امريکا کې وې. دا بانک په ۱۹۷۳ کال کې په سېنکاپور کې د کار کولو وړانديز وکړ. له هغه ځايه چې

دې بانک کاري تجربه نه درلوده او د ملاتړ پانګه Capitalization یې کافي نه وه، موږ د هغه وړاندیز د فعالیت نه دنه موجودیت له امله رد کړ، یاد شوی بانک په ۱۹۸۰ کال کې خپله درخواستي نوې کړه، د سینګاپور پولي اداري هم نوموړې درخواستي رد کړه، ددې ادارې په نظر، د بانک نړیوال باور کمزوری و.

ددې سربېره بي سي سي ای د خپلې خپلواکۍ نه تېر نشو. په ۱۹۸۲کال کې وان اونن چې موږ سره یې د اسیایي ډالري بازار په جوړولو کې کومک کړی و د بي سي سي ای څخه د درغواستۍ په اړه د معلوماتو غوښتوونکی شو. په عین حال کې، د مرکزي بانکونو مدیرانو په پرلپسې توګه کوه بینګ سېنګ ته چې د سېنګاپور د پولي او مالي ادارې مشرمدیر و ویلي و چې هغوی د بي سي سي ای د سالتو لپاره چندان ډاډمن نه وو. نو ددې لپاره هغه وخت چې وان اونن ماسره ملاقات وکړ ما غوره وګڼله چې د کوه-بېنګ- سنګ د موقف څخه ملاتړ وکړم.

بي سي سي آی پرته له دې چې خپه شي یو ځل بیا د هرالډ وېلسن(د برتانیې لومړي وزیر) لخوا مخکې راغی. د سپارښتنې هغه لیک چې وېلسن په همدې اړوند زما لپاره لیکلی و، زما په نظر عجیبه راغی داسې چې هغه، د معمول خلاف لیک لاسلیک کړی و، داسې څرګندوله چې نوموړی له اصلي مطلب نه ناخبره دی اودا یې د خپل ملګري د خوشالولو لپاره لیکلی و. د بي سي آی درغلي او قانون

خلاف کړنې د نورو بانکونو لپاره د ډېر زيان اړولو سبب شو او ترهغې چې کړکيچ پای ته ورسېد خپلې ناوه اغېزې يې په پولي او مالي مرکزونو اړولي و. کله چې بي سي سي آی وتړل شو د خپلو قرضدارانو او حسابدارانو څخه ۱۱ میلیارده قرضداره و. نو ځکه سېنګاپور له دې بحران څخه بچ شو. چې موږ حاضر نه شو هغه منلي شوي معيارونه د مصلحتونو او انډيوالۍ قرباني کړو.

د سېنګاپور د پيسو اداره د بروناى ملي بانک وړانديز هم رد کړ. دا بانک د يوه مشهور چينايي چې سېنګاپور کې مېشت و او کوتيک پات نومېده، اداره کېده. کوتيک پاټ د بروناى ملي بانک واخيسته او په ۱۹۷۵ کال کې د سلطان بروناى ورور، شهزاده محمد بوليکا چې د بانک رييس و دې ته مجبور کړ چې د سېنګاپور پولي ادارې څخه يو وړانديز وکړي ترڅو د هغه بانک د فعاليت جواز وکړي. څو مياشتې وروسته، يو بل مکتوب موږ ته خبر راکړ چې د شهزاده محمد بل ورور چې سوفري بوليکاه د ياد شوي بانک د اجراييه رياست معاون ټاکل شوی دی. تر هغه ځايه چې کوتيک د بورنای شاهي کورنۍ لخوا حمايه کېده د سېنګاپور د پيسو ملي ادارې خپله وروستۍ پرېکړه ما ته راواستوله. ما د سېنګاپور د پيسو ادارې دهغه بانک د درخواستۍ د رد څخه خپل ملاتړ وکړ. او دا پرېکړه مې يو ځل بيا په ۱۹۸۳ کال، کله چې بانک نوې غوښتنليک وركاوه وکړه، تکرار مې کړه.

سلطان په ۱۹۸۲ کال کې د یوه بېړني فرمان له مخې د بروناى ملي بانک د تړلو امر صادر کړ. د بانک په قرضو کې د درغليو او بې نظمۍ فکر کېده، چې نژدې ۱۳ میلیارده ډالره کېدل، د خلکو د خپلو حسابونو د راویستو لپاره پر بانک ورغلل. څرکنده شوه چې ښاغلي کوتیک ددې بانک پیسې پخپلو شخصي کارونو له هغو څخه د لندن بانک د اکثریت مدیرانو د ونډو اخیستل او نوره ناسمه ګټه یې ترې اخیستله. دهغه مشر زوی چې د بانک رییس و په بروناى کې بندي شو، د سېنګاپور بانکونه، په ځانګړي ډول بهرني بانکونو ۴۱۹ میلیونه ډالر د بروناى ملي بانک ته قرضه ورکړې وه. ښاغلي کوتیک له دوه کالو وروسته وکړای شول چې یاده قرضه بیا ورکړي.

د سېنګاپور پولي اداري د (ګاه بینګ سېنګ) تر مشرۍ لاندې وکړای شول چې د سېنګاپور مالي نظام او موسساتو باندې قوي څارنه وکړي ترڅو د نړۍ یوه پولي او مالي مرکز په توګه را څرګند شي او مرسته وکړي.

د سېنګاپور پولي اداري څلور واړه بانکونه وهڅول چې نور واړه سیمه ییز بانکونه وپېري او ځان سره یې مدغم کړي. ترڅو لوی او ځواکمن شي او وکړای شي د نړیوالو لویو بانکونو سره سیالي وکړي. (موډي) د امریکا د مالي شرکتونو د درجه بندۍ دفتر، زموږ څلور بانکونه د وړتیا او د پانګونې میزان له مخې د نړۍ په غوره بانکونو کې شمېرلي وو.

پــه ۱۹۸۵ کــال کــې د ســـېنګاپور پــولي اداره اړه شــوه د بحــران پــه مدیریت چې د ونډو پـه بـازار کې راغلی و مرستـه وکړي. قضیـه داسې وه چې د ونډو محتکرین، پـه ځـانګړي ډول د تـان کـون سـوان شـرکت د Pan Electric Industries ltd شـرکت ونډې او د نـورو مـالیزیـایي شرکتونو ، په بـازار کې د هغـوی د بیو نـه پـه لوړ قیمت د ضمـانت پـه ډول زموږ د ونډو شرکتونو سره په امانت پر ایښي وو.

او ژمنه یې کړې وه چې په ټاکلي تاریخ به هغوی په لوړ قیمت بیـا ځلي پېري. کلـه چې د ونـډو بیـې رابښـکته شـوې او د هغـوی پیسـې ختمـې شوې، هغه شرکتونو چې خپلې ونډې یې موږ د قرضه ورکوونکو سره ایښې وې، ویې نشوای کړای د هغو ونډو پخوانی قیمت ترلاسه کړي. د سېنګاپور د اسعارو د بدلون بازار د دریو ورځو لپاره وتړل شو ، پـه عین حال چې د سېنګاپور پولي ادارې د څلورو لویو بانکونو سـره ۲۴ ساعتـه کـار پیـل کـړ او بېړنـی صندوق یـې رامنځتـه کـړ. دا ۱۸۰ میلـون ډالري صندوق زیانمنو ونډه لرونکو د ژغورلو او د سېنګاپور د ونډو بازار د مخنیوي لپاره رامنځته شو.

ښاغلي کوه بینګ سېنګ د سېنګاپور د اسعارو د تبـادلې بـازار(SES) دې ته جوړ کړ چې چې د بازار د سیستماتیک سقوط مخنیوی وکړي او د پانګوالو باور بیـا ډاډمن کړي. دا حالـت د سېنګاپور لپـاره ډېره پېچلې او خطرناک و.

ددې لپاره چې په راتلونکي کې ددې ډول پېښو څخه مخنيوی وشي، د ونډو صنعت قانون مو تعديل کړ او ونډو پلور شرکتونو د احتياط شرايط مو نور هم قوي کړل. دې چارې د پيرودونکو ملاتړ له ځان سره لوړ کړ، دې شرکتونو ددې پرځای چې خپلې پانګې لوړې کړې يو بل سره مدغم شول او په دې ترتيب يې خپل مالي توان ځواکمن کړ. موږ په سينګاپوري شرکتونو کې بهرنيانو ته د شراکت او ونډې اجازه ورکړه. ددې سربېره هغه شرکتونو چې ملکيت يې په بشپړ ډول د بهرنيانو په لاس کې و خو زموږ د اړتيا وړ مهارتونه او خدمات يې وړاندې کولای شول، په سينګاپور کې مو ورته د فعاليت جواز ورکړ. زموږ د همدې مدبرانه اقداماتو په سبب و چې د سينګاپور د ونډو بحراني بازار چې په ۱۹۸۷ د اکتوبر په ۱۹ نېټه د نړۍ د ونډو په بازار را نازل شوی و موږ وکړای شو چې له دې کړکېچ څخه په بريالۍ توګه ځان وباسو. دا ورځ چې د تورې دوشنبې په ورځ مشهوره شوې، د نړۍ د ونډو بازار سقوط وکړ او د هانګ کانګ د ونډو بازار مجبور شو چې د څلور ورځو لپاره بند او وځنډول شي. خو د اغېزمنو مقرراتو او د سېستم ثبات، د سينګاپور د ونډو بازار هېڅ ډول زيان ونه ليد.

يو بل پرمختګ چې د سينګاپور د پولي مرکز په نصيب شو هماغه د سينګاپور نړيوال پولي بازارس (Singapore International Monetary Exchange) جوړېدل و. د سينګاپور د سروزرو بازار په ۱۹۸۴ کال کې خپل معاملات پراخه کړل. دا ډول معاملات د (Gold futures) په نوم

یادېدل، دا نوی پرمختګ راتلونکی هم ډاډمنوي. په پایله کې د سینګاپور د سروزرو بازار نوم د (سینګاپور نړیوال د پیسو بازار SIMEX) باندې بدل شو، د نړیوالو موسساتو د باور جلبولو لپاره، موږ د شیکاګو بازار په شان جوړ کړ، پدې بازار کې بیې په لوړ غږ اعلانېږي او د بازار د ټولو ګډونوالو تر غوږونو رسېږي. ددې سربېره موږ د شیکاګو د امتعه بازار متقاعد کړ، د متقابل حساب تصفیه له SIMEX سره ومني. دا کار ددې سبب شو چې سوداګري په دواړو بازارونو (سینګاپور او شیکاګو) کې ۲۴ ساعته دوام پیدا کړي. دې انقلابي طریقې پانګوالو ته اجازه ورکوله چې د اضعافي لګښتونو پرته په شیکاګو کې د قیمتي اسنادو معاملې پیل او په سینګاپور کې یې پای ته ورسوي او یا ددې سرچپه، په سینګاپور کې معامله پیل او په شیکاګو کې یې پای ته ورسوي.

د امتعه سوداګرۍ کمیسیون په متحده ایالاتو کې د راتلونکي قیمتونو پر بنسټ زموږ او شیکاګو ترمنځ دا قرارداد مناسب تشخیص کړ او د تاییدۍ ټاپه یې پرې ولګوله. د متقابل حساب د سیسټم تصفیه د SIMEX د جوړېدو راهیسې تراوسه د هیڅ ډول ستونزې پرته خپل فعالیت ته ادامه ورکوي، کله چې نیک لیسن د SIMEX د سوداګرو څخه د بیرینګز شرکت اړوند، په ۱۹۹۵ کال کې یو احتکاري عملیات د نیکای راتلونکي څانګې له یوه میلیارد ډالرو ډېر زیان یې وکړ. که څه هم هغه د بیرینګز بانک د تباهۍ سبب شو،

خو د SIMEX نور غړي او پېرودونکي له دې ځايه له زيان سره مخ نه شول. چې دا چاره د دوی داخلي ثبات او ښه مديريت و.

په ۱۹۸۴ کال کې، SIMEX د ډالرو او يورو د راتلونکي ربع د قراردادونو سوداګري پيل کړه. دا سوداګري ډېر ژر د راتلونکي ربع قراردادونو د اروپايي قرضو په پراخوالي سره دوام وکړ، په کال ۱۹۹۸کال کې SIMEX د سيمه ييزو ونډو د قراردادونو سلسله، له هغوی څخه د جاپان د قيمتي ورقو ونډه، تايوان، تايلينډ او هانک کانګ لاسته راوړل. په ۱۹۹۸ کال کې د لندن چاپ د مالي او پولي نړيوالې مجلې د نړيوالو ونډو جايزه د سېنګاپور SIMEX ادارې ته ورکړه.

ياده اداره د ونډو يوازينی بازار په اسيا کې و، چې دا جايزه يې د ځلورم ځل لپاره لاسته راوړې وه. پداسې حال کې چې د تقاعدي صندوق پس اندازونو ، زموږ مالي ذخاير او کلنۍ بوديجه مخ په ډېرېدو وه. داسې په نظر راتله چې د سېنګاپور پولي اداره دا پيسې په اوږده مهاله لارو چې اعظمي ګټه يې لاسته راتلله، پانګونه کوله.

ما دا مسله د کېنګ سووی سره په منځ کې واچوله او له هغه نه مې هيله وکړه چې موضوع مطالعه کړم. له مطالعې وروسته، کېنګ سووی په ۱۹۸۱ کال د مۍ په مياشت کې د سېنګاپور حکومت د پانګونې شرکت يا GIC تاسيس کړ. زه رييس، کېنګ سووی مرستيال او ځينې وزيران، ددې شرکت د مديره هيت غړي وو.

د کېنګ سوي د اړیکو له لارې له ډېوډ راوتشایلډ، مورډ روتشایلډ او زامنو شرکت د GIC د مشاورینو په توګه وګمارل. دې شرکت خپل یو کارپوه زموږ په واک کې راکړ، ترڅو زموږ د پانګونې شرکت په خپو ودروي. ددې سربېره موږ یو شمېر امریکایي او انګلیسي مدیران وګمارل. دې مدیرانو، هغه سېستمونه چې د پانګونې لپاره په بېلابېلو برخو کې ورته اړتیا وه، رامنځته کړل. د مشرۍ لپاره د شرکت د مدیریت ټیم، یانګ پونګ هاو(Yong pung How) د GIC شرکت د عامل مدیر په توګه مقرر کړ. نوموړي جیمز ولفینسن چې وروسته د نړیوال بانک رییس شو، په یاد شوي شرکت کې د پانګونې ستراتیژۍ د سلاکار په توګه وګماره، دې متخصصو اشخاصو په تدریجي ډول سېنګاپوري متخصصین وروزل چې د سېنګاپور د پولي اداري څخه GIC شرکت ته انتقال شوي وو. ددې ډلې په سر کې، نګ کاک سانګ او تی کاک پینګ حضور درلود. د ۱۹۸۰ کلونو په پای کې اینډو او تیم د پانګونې د فعالیتونو کلیدي او مدیریتي مسوولیتونه پرغاړه واخیستل او نور نو بهرنیو کارپوهانو ته اړتیا نه وه.

په پیل کې GIC یانې د سېنګاپور حکومت د پانګونې شرکت، د حکومت د مالي زېرمو مسوولیت پر غاړه درلود. په ۱۹۸۷ کال کې، ددې موسسې ظرفیت دومره کچې ته لوړ شوی و چې کولای یې شول د د سېنګاپور د پولي کمشنرانو بورډ او د سېنګاپور پولي اداري د

اوږدمهاله زېرمې هم پر غاړه واخلي. په ۱۹۹۷ کال کې GIC پدې وتوانېدلې وه چې د ۱۲۰ میلیونو ډالرو مدیریت پرغاړه ولري. د GIC اداري مهمه دنده دا وه چې زموږ پانګونې د خصوصي شرکتونو، د پرمختللو دولتونو قرضې، او نقدې پیسې تعبیه او ووېشي.

پدې کې شک نشته چې ډېرې کتابونه وجود لري، چې اصول او د بازارونو کړندلاره روښانوي. خو دا کتابونه داسې نشي کولای چې د راتلونکو بیو وړاندوینه او یا د ډاډمنې ګټې تضمین زده کړي. په ۱۹۹۷-۹۸ کلونو کې د سېنګاپور د پانګونې دولتي شرکت کولای شوای د الماني مارک په جیګېدو او یا د ډالرو پروړاندې د جاپاني ین د ټیټېدو سره په میلیاردونه ډالره ګټه ترلاسه کړي.

خو پدې کې شک نشته چې پانګونه کې ستونزې شته، زما ترټولو لویه موخه د پانګونې په برخه کې دا وه چې لوړه ګټه ترلاسه کړم. خو هغه څه چې ما غوښته دا وه چې د خپلو سپما حسابونو ارزښت او امنیت وساتم او مناسبه او عادلانه ګټه ترلاسه کړم. د سېنګاپور پولي مرکز د هانک مرکز په نسبت د ډېرو مقرراتو تابع و. منتقدین په دې اړه داسې لیکلي: په هانکانګ کې، په مشخص ډول د قانون توسعه نده منع شوې. جواز لري؛ پداسې حال کې چې په سېنګاپور کې هغه څه چې قانون یې اجازه نه ورکوي، منع شویدي. دې منتقدینو دا هېره کړې وه چې هانکانګ د انګلیستان د بانک او بیرغ د ملاتړ څخه برخمن و. سېنګاپور دا ډول یو ملاتړ نه درلود؛ پداسې یو حالت کې

چې سېنګاپور د هانکانګ غوندې ملاتړ نه درلود، په سختۍ يې کولای شوای چې د بازار د سقوط په صورت کې بیاځلي خپل ځان جوړ کړي. سېنګاپور مجبوره و چې په لومړي قدم کې خپل شهرت پخپله او په خپلو اکډول ټینګ کړي. بهرنیو بانکوالو ماته ویل چې هرکله چې موږ د قیمتي پانګو د تولیداتو په پیر او پلور، ددې نه مخکې چې په نورو بازارونو کې هغوی ته اجازه ورکړو، د سېنګاپور بازار په نور هم چټک پرمختګ وکړي. ما دې ډول توصیو ته په ځیرتیا سره غوږ نیوه، خو د اقدام یا مداخله مې نه کوله؛ ځکه چې زما لومړیتوب دا و چې تر هرڅه مخکې موږ باید خپل شهرت دیوه با اعتباره او یوه سالم مالي مرکز په توګه خپل باور تثبیت کړو او ددې چارې لپاره موږ ډېر وخت ته اړتیا درلوده.

له دې نه ورسته چې په کال ۱۹۹۰ کې مې د لومړي وزیر پست پرېښود، ډېر وخت مې د بانکي سکتور سره په بوختیا کې تیراوه او پدې بریالی شوم چې د سېنګاپور بانکونو سره ډېره تګ راتګ ولرم. ددې بانکوالو څخه یو يې لیم هوکي نومېده، هغه په سېنګاپور کې د یوه بهرني بانک مدیر و او یو زیرک سړی و چې د بهرنیو اسعارو په برخه کې يې ډېرې بریاوې ترلاسه کړې وې. هغه زه وهڅولم چې د خپل مالي بازار سیاست باندې بیاکتنه وکړم.

لیم هوکي څرګنده کړه چې زموږ د بازار سیاستونه زموږ د اړتیاوو څخه پورته وو او ددې سبب شو چې زموږ مالي مرکز ډېره پراختیا

وکړي او د نړۍ د پر مختللو مرکزونو کچې ته ورسېږي. د ۱۹۹۰ کلونو په منځ کې زه د یو شمېر لوړپوړو سېنګاپوري مدیرانو سره چې د شپږو نړیوالو موسسو مدیریت یې پرغاړه درلود، هغوی سره مو لیدنې لرلې او د هغوی سره مو د نظرونو تبادله لرله، دې مدیرانو وویل چې ستاسې شرکتونه ډېره محافظه کاري کوي، د همدې محافظه کارۍ پربنسټ یې زموږ مالي دولتي مالي شرکتونه اضافي پیسې په بانکونو کې د امانت په ساتلي او د احتمالي زیانونو له ویرې په بدیل کې ډېر عاید نه درلود.

د بانکي مسلکي مدیرانو سره بحث او خبرو اترو له لارې دې پایلې ته ورسېدو چې زموږ شرکتونه کولای شوای د نړیوالو تجربو لرونکو مدیرانو څخه په سېنګاپور کې مېشت وو زموږ د پانګونې ګټه یې د ملاحظې وړ لوړه کړه. دې چارې زموږ زموږ د پانګه اچونې صندوقونو ته پراختیا ورکړه، چې زموږ مدیران سېنګاپور ته لا ډېرې پیسې وګټي، دا مدیران به پخپل وار بهر نه پانګونه جلب کړي.

زما نظر د څارنې پرډول او بانکي کارکوونکو هغه وخت بدل شو چې په ۱۹۹۲ کال کې د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزیر (جورج شولتس) چې په هغه وخت کې د امریکا د یو تر ټولو لوی بانک جې. پي. مورګان J.P.Morgan غړی و، زه یې د یادشوي بانک غړیتوب ته راوبللم. د جې پي مورګان د بانکوالو سره د مجلسونو له لارې او د هغوی د راپور ورکونې په غونډه کې ګډون چې په هرو شپږو میاشتو

کې ترسره کېدله، موږ د هغوی د کار په اړه معلومات ترلاسه کړل چې هغوی څه ډول ځان نړیوالې بانکوالۍ ته چمتو کړی. د دې بورډ د غړو پوهې، تجربې او کاري ژمنتیا چې ټول مجرب بانکوال وو پرما یې ژور اغېز وکړ، د بورډ غړو ته د نظر او مشورې لپاره بریالي مدیران او پخواني سیاسي مشران د نړۍ مهمو اقتصادي سیمو ته بلل کېدل.

د سیمې څخه زما شخصي معلومات او پېژندنې د بورډ نورو غاړو ته ګټور وو، د بورډ د نورو غړو شتون هم د هغوی د خپلو سیمو څخه د معلوماتو لرل او د تجربو د بورډ غړو بله ګټوره چاره وه. د منځنۍ اسیا اروپایي او امریکایي هېوادونو سره زموږ ناستو زه دې پایلې ته ورسولم چې سېنګاپور نظر ځینو هېوادونو ته ډېر شاته پاتې دی.

د سېنګاپور دولتي پانګونې شرکت د رییس په توګه ما د بانکوالۍ د چارو په اړه یو سلسله بحثونه د لویو بانکونو لکه امریکایي، اروپایي او جاپاني مدیرانو سره درلودل. د دې بحثونو له لارې مې د نړۍ د بانکونو د راتلونکې لپاره د هغوی لید لوری پیدا کړ. همدارنګه موږ درک کړه چې د نړۍ د لویو بانکونو په پرتله د سېنګاپور بانکونو ته لاره اوږده ده، چې هغه حد ته ورسېږي. د رهبرۍ بورډ غړو او همدارنګه د سېنګاپور بانکونو اجراییه مدیران اکثره د سېنګاپور له وګړو څخه تشکیل شوي وو.

ما دا مطلب د سېنګاپور د درېو لویو بانکونو له رییسانو(د ورای ابحار چین د بانکوالۍ شرکت، دورای ابحار متحد بانک او دورای

ابحار بانک) سره شریکه کړه، د هغو ځوانانو څخه چې هغو یې په دې اړوند موږ ته وړاندې کړل، ما وموندله د هغوی د نړۍ د بانکي ګوابښونو او راتلونکي په اړه خبر نه دي.

ما سېنګاپوري بانکونو ته ګوابښ وکړ نن یا سبا سېنګاپور د متحده ایالاتو سره ددوه اړخیزو تړونونو په پایله کې یا د نړۍ د سوداګریز سازمان سره په هوکړو کې مجبور شي چې د بهرنۍ بانکوالو لپاره خپلې دروازې پرانیزي او هغه ملاتړ چې سیمه ییزو بانکونو ترې درلود لغوه اعلان کړي. په ۱۹۹۲ کال کې یې پرېکړه وکړه چې د سېنګاپور د بانکواله زوړ قالب مات کړم، دې پایلې ته د سیدلی وم چې د سېنګاپور بانکونه نوی لیدلوری او ریفورم او بهرنۍ وړتیا ته اړتیا لري. فکر مې وکړ، که د سېنګاپور درې لوی بانکونه پدې اړوند کوم کار ترسره نکړي. د سېنګاپور پرمختیایي بانک (Devolopment Bank of Singapore) چې دولت پکې ونډه لرله باید د بدلون او نوښت لپاره لاره پرانیزي. له یوه مناسب شخص د پلټنې وروسته په ۱۹۹۸ کال کې د سېنګاپور پرمختیایي بانک(جان اولډز) چې د (جی. پي. مورګان بانک) د مدیرانو څخه یو په کارپوه او مسلکي مدیر و او د هغه بانک د پرېښېدو په حال کې وګوماره، هغه د بانک د رییس د مرستیال او عامل پلاوی په توګه دنده پیل کړه، زموږ موخه داوه چې د سېنګاپور پرمختیایي بانک د اسیا په بازار کې پر یو پرمختللي بانک بدل کړو.

ما د دریو کالو په اوږدو کې پرلپسې ډول (کوه ښنګ سېنګ) د سېنګاپور بازار ته د بهرنیو بانکونو له لاسه یې ملاتړ کړی و، خو اوس پدې نظر وم چې بلاخره هغه وخت را رسېدلی چې پرېږدو د نړۍ ځلور لویو بانکونو لوبغاړي دې ته مجبور کړو چې یا د خپلو خدمتونو په نویو کولو تېر کړو یا په بازار کې خپله ونډه کمه کړو. ما له دې ګوابس څخه خبر درلود چې ممکنه وه زموږ بانکونه ونشوی کړای بهرنیو بانکونو سره سیالي وکړي او په پایله کې به له منځه ولاړ شي، پدې صورت کې به زموږ د اسې سېنګاپوري بانک درلود چې د بحران په حالت کې پرې اتکا وکړو، په تدریجي ډول دې پایلې ته ورسېدو چې کوه. ښنګ. سېنګ د سېنګاپور د پولي ادارې مرستیال ددې ورتیا نه درلوده چې د نړۍ د بانکوالۍ صنعت سره یوشان ولاړ شي. هغه له حده زیات د داخلي پانګوالو د ملاتړ په فکر کې وو، ما پدې برخه کې د (جرالډ کوریګن) د نیویارک فډرال ریزرف بانک پخوانی مشر او د براین کووین د انګلینډ بانک لوړپوړی مامور سره مشوره وکړه.

هغوی هر یوه په جلا جلا ډول ماته مشوره او ډاډ راکړ چې سېنګاپور کولای شوای چې دې خوا یې د بانکوالۍ ځواک او د څارنې سېستم پرځای وي لرو له بلې خوا له بحران څخه د ناکامۍ څخه وژغورل شي.

هغه ماته وویل چې د نړۍ عمده مالي مرکزونه لکه د نیویارک او لندن پدې امر تمرکز نه کوي چې پانګوالۍ په فردي ډول ملاتړ وکړي،

بلکې د هغوی موخه داوه چې د خپل سیستم ثبات او سلامت وساتي. کوریګن وګووین موږ پدې مجبور کړو چې هغه موسسات چې زموږ د پرمختګ لامل ګرځي باید ترې ډېره وېره ونلرو. په کال ۱۹۹۷ کال د لومړي وزیر په اجازه ښاغلي(لونګ) یې پدې کار وګوماره، زموږ د بانکونو او د پانګونې د صندقونو د مدیرانو د مدیرانو سره لیدلي او زموږ د مالي سکتور کړندلارې یې یادې کړیدي. هغه وخت چې په ۱۹۹۸ کال د جنوری په لومړۍ نېټه لومړي وزیر (لونګ) یې د سینګاپور د پولي اداري د رییس په توګه وګوماره هغه د اړینو ګامونو په اخیستلو سره د بانکوالۍ په سیستم کې اصلاحات راوستل.

لونګ د سینګاپور د پولي اداري د ځینو کلیدي مامورینو په مرسته د اداري د جوړښت له مخې نوې کړه او هغوی یې دې ته چمتو کړل ترڅو د کارنوی طرز او د اداري د پرمختګ لپاره عملي لارې چارې پلې کړي. لونګ او ټیم یې د سینګاپور د پولي اداري نظارتي طرز ته بدلون ورکړ هغوی دا کار په نرمښت او انعطاف سره ترسره کړ او د خپلو کړنو په طرحه او تطبیق د بانکي صنعت د اړوندو نظرونو سره په پام کې ونیوه، لونګ او ملګرو یې د خپلو مشاورینو په پام کې نیولو سره او د بانکي صنعت د کمېټو سره د سینګاپور د بانکوالۍ ټولې پالیسي ګانې یې تربیا کتنې لاندې ونیولې او هغه یې د نویو شرایطو سره عیارې کړې هغوی د شتمنیو د مدیریت په څښونه کې

مهم ګامونه پورته کړل او د سینګاپور ډالر لوړولو مقررات یې د پانګونې بازارونو د پراختیا په موخه تعدیل کړل.

د سینګاپور پولي اداري د ونډو بازار د کمېشن نرخونه ازاد کړل او د Stock Exchange of Singapore او Sim Exinternation monetary exchange یې وهڅول چې یو بل سره مدغم شي.

د سینګاپور پولي ادارې بهرنیو بانکونو ته اجازه ورکړه چې خپلو څانګو او د نقدیه ماشینونه په سینګاپور کې پرانیزي.

له دې لارې به کورنی بانکي سکتور به ازاد شي. هغه محدودیتونه چې د بهرنیو بانکونو پر وړاندې وضع شوي وو له منځه یوړل شول او د بانکونو څخه هیله وشوه چې د ورته ترتیباتو پر بنسټ خپله مدیران دې د امریکایي بانکونو پشان د مدیرتونو نوم ایښودنه ترسره کړي. دې کمېټې دنده لرله چې د هغو کسانو پخواني اسناد چې د مدیره پلاوي غړیتوب ته نوماند شوي د مطالعې او ارزونې لاندې ونیسي او خپلې سپارښتنې ونډه والو ته وړاندې کړي.

د دې کمېټې موخه داده چې مدیریتي پوستونو ته وړ، باکفایته، صادق او په کار پوه اشخاص وګوماري. چې نه یوازې ځینو بلکې ټولو ونډه والو ته ګټه ورسوي. بانکونه پدې باور وو چې نرم نظارت طریقه به هغوی ته اجازه ورکړي چې نوي قیمتي اسناد بازار ته معرفي کړي. د هغوی نظر به هغه وخت ډېر ګټور وای چې دا کار یې

مخکې کړی وای. ولې مخکې له دې چې د سینګاپور پولي اداري خپله وړتیا په مالي بحرانونو کې ثابته کړې ده، ما تر اوسه دا باور نه و ترلاسه کړی هرهغه چې منع دي ونډه اخیستونکو ته یې اجازه ورکړو، هغه احتیاطي لاره چې موږ په مخکې نیولې وه په هماغه اساس مو د ۱۹۹۸ کلونو مالي بحران په اسانۍ اوښه شکل سره تېر کړل.

ددې بحران د پیښېدو په وخت کې زموږ بانکونه د شې مالي روغتیا څخه برخمن وو، دا بحران زموږ د ونډو د بازار د سقوط سبب نه شو. د ۱۹۸۲ کال نه یانې له هغه وخت څخه چې موږ د خپل اسيايي ډالري بازار پیل کړ، تراوسه یې درې کاله وخت ونیوه، موږ وکړای شول د سالم مدیریت سره خپل باور د یوه نړیوال پولي مرکز په توګه ثابت کړو، د ۱۹۹۷ کال د جولای میاشت نه وروسته، یانې هغه چې د (باټ) د تایلینډ پیسو ارزښت د سقوط په پایله کې شرقي اسیا د مالي بحران سره مخ شوه، د سیمې په اقتصاد او د ونډو پر بازار یو لوی مصیبت نازل شو.

خو ددې مالي کړکېچ سره سره په سېنګاپور کې هېڅ بانک د مالي بحران سره مخ نشو. ددې بحران په پایله کې نړیوالو پانګوالو هڅه کوله چې خپلې پیسې د سیمې د بانکونو څخه وباسي چې سېنګاپور هم پکې شامل و، په بحراني حالاتو کې هغه وخت چې د پانګه اچونې

صندقونو مدیرانو له مالي کړکېچ څخه وېره لري خپل مشتریان او پېرودونکي په تیاره او بې خبرۍ کې ساتل عاقلانه کار نه دی.

نو پدې توګه موږ پرېکړه وکړه چې ژر تر ژره خپلو پیرودونکو ته لومړني معلومات ورکړو، تر څو خپل مشتریان پدې قانع کړو چې زموږ د پانګې اچونې په اړه زموږ مشتریان زموږ په اړه سم قضاوت وکړي. موږ خپل بانکونه وهڅول ترڅو د خپلو پټو زېرمو په اړه معلومات او د خپلو مشتریانو په اړه دروغ معلومات ورنکړي. هغوی عمومي شرایط سیمه ییزو قرضو لپاره عامو خلکو ته وړاندې کړلې، د اغېزمنو کړنو په پایله کې د سېنګاپور پولي ادارې نه یوازې دا چې بحران او سقوط سره مخ نه شو بلکې له نوموړې اداره له پخوا نوره هم ځواکمنه شوه.

د کارګري ټولنو د مرستو جلبول

د (سیح. موی. کوک) د کاریګرو د ټولنې مشر او د ولسي جرګې غړی، همدارنګه د خلکو د عمل ګوند غړی هم و، له هغه وخته چې د کاریګرو د ټولنو سره همکار وم ما سره ملګری و. هغه د ازادۍ او اخلاص لاس په اړه چې موږ کاریګرو ته د ګومارنې پر محال ورکړي وو نیوکه لرله، خو په عین حال وخت کې یې منله چې ټولنې د بهرنۍ پانګه اچونې لپاره د یوې مناسبې فضا د جوړېدو لپاره دې ته اړتیا ده چې د کاریګرو پر وړاندې نسبتاً یو نرم او غیر دښمنانه دریځ ونیول شي. ما ددې لپاره چې د کاریګرو څخه د ناوړه ګټې اخیستنې څخه مخنیوی شوي وي، د کار او کاریګر قانون کې مې تضمین ځای پرځای کړ. هغه بدلونونه چې د ګومارنې او صنعتي اړیکو په قانون کې وارد کړل ډېرې ښې پایلې مو ترلاسه کړې.

د یوه کال په موده کې (۵۲) نوې فابریکې جوړې کړې او ۱۷۰۰۰ نوي کارونه پیدا شول. په ۱۹۷۰ کال کې نوې پانګونې ۲۰۰۰۰ کاري فرصتونه ایجاد کړل، همدارنګه په همدې موده کې ملي عواید هم ډېر لوړ شول.

په ۱۹۷۲ کال کې موږ د (مزد ملي شورا) د تولنو، دولت او کاریګرو په ګډون سره رامنځته کړه. دې شورا هر کال د هغو ارقامو او معلوماتو څخه چې د دولت لخوا راټولېدل، د مزد کچه، د کاریګرو کاري شرایط مو راتلونکي کال لپاره برابرول. چې له یوې خوا د کاریګرو لپاره د منلو وړ وي، او له بلې خوا په هېواد کې اقتصادي وده تضمین او وهڅوي. د دې شورا توصیو د عمومي لارښوودونو په بڼه کار ورکاوه، او اجازه یې ورکوله چې د کاریګرو او کارفرمایانو ترمنځ د اقتصادي سکتور په بېلابېلو برخو کې په مختلفو پایلو ترسره کېږي. د هماغه لومړنیو کلونو څخه کوه دوی پدې باور و چې د کاریګرو مزد باید د تولید د ګټې څخه ډېر نه وي.

په سېنګاپور کې د بحراني روحیې (د خپلواکۍ په لومړي کال) حاکم و، زه یې دې ته وهڅولم چې د کارګرو ټولنو چلند په څو کلونو کې تغیر کړم، د خلکو روحیې پدې تراغېز لندې راغلې وې چې ګوندې د سنګاپور اقتصادي سقوط ګواښ د برتانیې پوځونو د وتو له سببه و. د خلکو روحیه دې ته جوړه شوې وه چې که چېرته موږ له تاوتریخوالۍ او اعتصابونو ته د پای ټکی کېښېږدو نو او اقتصادي ودې او ملي ثبات ته لاره هواره نکړو نو خلک او هېواد به مو له لوی ګواښ او ناورین سره مخ شي او له منځه به لاړ شو.

په عین حال کې د اقتصادي چارو مدیران او د کمپنیو خاوندان مو پدې قانع کړل چې هغوی باید د کاریګرو رضاکارانه مرسته را جلب

کړي. پرته له دې د مولدیت ډېرښت (چې د پرمختګ کلید جوړوي) نشي کولای بریالی شي.

سخت قوانین او ګوابنوونکې خبرې، یوازې نشي کولای د تولید پر ډېرښت اغېز وکړي، دا زموږ سیاستونو پایله وه چې د کاریګرو ټولنې مو دې ته اړ کړې چې زموږ د پلانونو ملاتړ وکړي. هغوی پدې پوه شوي و چې زموږ د اقتصادي سیاست موخه داده چې سېنګاپور په نړیواله کچه یو با عزته او با اعتماده اقتصادي بریالي هېواد په توګه پیاوړی کړو، بهرنۍ پانګه اچونه جلب کړو او خپلو خلکو ته دندې او د کارځایونه جوړ کړو. نو دا چاره سبب شوه چې زموږ ترمنځ د ضدیت او بې ځایه رقابت پرځای د همپالنې او مرستې فضا رامنځته شوه.

په کال ۱۹۶۹ کال کې، زما یو پخواني اشنا، دیوان نایر زما د هڅونې په سبب، له کوالالامپور څخه سېنګاپور ته راستون شو او د NTUC یانې د سېنګاپور د کاریګرو ټولنو ملي کانګرېس په ذمه واخیست، هغه د ۱۹۶۴ کال څخه را پدېخوا هغه کال چې هغه د مالیزیا پارلمان ته وټاکل شو. هلته یې ژوند کاوه، هغه علت چې نوموړی ما سېنګاپور ته راوسته، غوښتل مې چې نوموړی زموږ صنعتي اړیکو ترمنځ سوله او ارامښت وساتي او کاریګر وهڅوي تر څو د خپلو کارونو اغېزمنتیا او نوښتونو ته پراختیا ورکړي. د NTUC د سکرتر جنرال په توګه د (دیوان نایر) موجودیت زما لپاره لویه مرسته وه،

هغه زما اقتصادي کړندلارې منظمې او همغږې کړې او د کاریګرو ټولنو سره یې رغوونکې، هڅوونکې او مثبت چلند کاوه، د NTUC پخوانۍ رهبرۍ سره د ۱۹۷ څخه تر ۱۹۸۱ کلونو پورې هغه وخت چې پارلمان نوموړی د ولسمشر په توګه وټاکه، هغه وکړای شو د کارګرانو مشران قانع کړي، ترڅو خپلې غوښتنې د نړیوالې سیالۍ سره سمې عیارې کړي او هغو طرحو چې د سینګاپور قدرت یې په نړیواله کچه کمزوری کاوه، ترې ډډه وکړه، هر وخت چې وینسمیوس له سینګاپور څخه لیدنه کوله، هغه او د اړیکو مامور یې نیم.تینګ دو به د اقتصادي حالت په اړه د معلوماتو دیوان ورکاوه، دیوان؛ د اقتصاد بنسټیز ارونه د کاریګرو ټولنې مشرانو ته زده کوه او د د مزدونو درې اړخیزې شورا سره به یې مرسته کوله.

یوه مسله چې دیوان ورسره مخ شو، هماغه د کاریګرو د غړیتوب د شمېر کمېدل و، ځکه د وخت په تېرېدو سره د کاریګرانو ټولنو مبارزاتي روحیه لږېدله او دې چارې په یو ډول ددوی د غړیتوب نه لېوالتیا ښوول. د غړیتوب د کمښت د مخنیوي لپاره دیوان په ۱۹۶۹ کال کې یو سمینار جوړ کړ او په هغې کې یې د کاریګرو د استازي پدې قانع کړل چې د کارګرۍ په نوې فضا سره پخپلو چارو کې بدلون راوړي.

دې موخې ته د رسېدو لپاره د څو کوپراتیفي شرکتونو د کاریګرو ټولنې یې رامنځته کړې. په ۱۹۷۰ کال کې NTUC کوپراتیف د

سپنګاپور ټیکسي ګاني د NTUC Comfort تر نامه لاندې يې بنسټ رامنځته کړ. دا چاره ددې سبب شوه ترڅو له يو شمېر ټيکسيانو څخه چې د ۱۹۶۰ کلونو په اوږدو کې د جواز او غړيتوب پرته کار کاوه دا پروګرام د ۲۰۰ موريس اکسفورډ ډوله ټکسي ګانو او د ۲۰۰ انګليسي استېين ډوله بسونو چې د انګليستان په مالي مرسته اخيستل شوي وو پيل شو.
د ۱۰۰۰۰ ټيکسيانو او ۲۰۰ د ښوونځيو سرويسونو په درلودلو سره دې ټولنې په ۱۹۹۴ کال کې د Comfort Group limited تر نوم لاندې د سپنګاپور د ونډو په بازار کې د يوه سوداګريز شرکت په توګه ثبت شوه.
د کليدي غړو د لګښتونو د کمښت لپاره د NTUC په کال ۱۹۷۳ کې يې د NTUC Welcome شرکت د بنسټ ډبره کېښوده. ددې کوپراتيف، ستر پلورنځی، هټۍ او مغازې پرانيستلې چې د NTUC مغازې توکي نظر د بازار نرخونو ته ارزانه ترلاسه کولای شول، وروسته نوموړی کوپراتيف د NTUC fair price په يو لوی سوداګريز سوپر مارکېټ بدل شو او بېلابېلې څانګې يې لرلې چې د توکي يې د عمده پلورنځيو پر بنسټ ارزانه ورکول. بل کوپراتيف چې د NTUC د غړو ژوند او روغتيا يې بيمه کول او د NTUC income په نوم يادېده، وروسته يې د موټر او نورې بيمې هم زياتې کړې، دې کوپراتيف مسلکي او په کار پوه مديران په کار وګومارل. دې تجربې د ټولنو مشرانو ته دا ورزده کړه چې څنګه يو سالم او اغېزمن اقتصادي مديريت ترسره کړي.

منصفه ټولنه، نه جیره خوړونکې ټولنه

موږ په سوسالیزم، یانې په ټولنه او اقتصاد کې د خلکو عادلانه ونډې باندې باور لرو، وروسته پوه شو چې په یوه تولیدي اقتصاد کې شخصي انګېزه او انفرادي رول رغنده او ټاکوونکی رول لري. خو د خلکو وړتیاوې بېلابېلې دي، که د کار پای په بشپړه ډول د بازار تابع جوړ شي، وضع به اخر دې حالت ته راشي چې په پایله کې به یې ډېر لږ خلک به یې لوی ګټونکي وي، ځینې نور به منځني ګټونکي او ځینې به د ملاحظې وړ په بایلونکي کټګورۍ کې وو.

دا حالت به طبعاً په ټولنه کې د ګډوډۍ سبب شي، ځکه چې په ټولنه کې به د عدالت خوښۍ وجدان ته زیان ورسوي. رقابتي ټولنه کې چې په هغه کې ګټونکي او بریالي خلک د هرڅه درلودوونکي وي او بایلوونکي خلک هرڅه له لاسه ورکړي. یانې د هانک کانک د ۱۹۲۰ کلونو پشان ټولنه، د سینګاپور لپاره د منلو وړ نه وه. هغه مستعمراتي حکومت چې له بهره ورته هدایت کېده اړ نه و چې هر پنځه کاله وروسته ټاکنو سره مخ شي، خو د سینګاپور حکومت له داسې یو حالت سره مخ و، د افراطي تو پیرونو د هوارولو لپاره لکه د ازاد بازار، موږ مجبور و چې د ملي عایداتو په بیا وېشلو لاس پورې

کړو، او د سبسیډۍ ورکولو له لارې خپلې چارې پیاوړې کړو چې تولیدي وړتیا او د وطنوالو عایدات یې لوړول.

د هغو چارو په سر کې چې د وطنوالو تولیدي قدرت یې لوړوه، هغه ښوونه او روزنه وه، د اوسېدو مېنې او د روغتیایي خدماتو وړاندې کول هم پدې برخه کې د خپل اهمیت څخه برخمنې چارې وې. خو د شخصي روغتیایي خدمتونو او د تقاعدي امتیازاتو لپاره لپاره د حل لارو کتل څه اسانه کار نه و، موږ تولو دې چارو ته د عملي لیدلوري له مخې چلند کاوه، که موږ د عایداتو په وېش او د مالیو په اخیستو کې افراط کړی وی، هغه فعال او بریالي خلک چې شتوالی یې زموږ اقتصادي ودې لپاره کلیدي اهمیت درلود، ناهیلي کېدل او د خپلو چارو څخه کېدل. موږ د یوې بلې ستونزې سره چې مخ وو هغه داوه چې څرنګه د اقتصادي غېزمنتیا او د عایداتو عادلانه وېش په منځ کې او له بلې خوا مناسب او د منلو وړ عدالت تامین کړو.

زما د فکر یوه لاره داوه چې د سېنګاپور هر اوسېدونکی د خپل هېواد راتلونکي جوړولو لپاره برخمن کړم. زه ددا سې یوې ټولنې غوښتونکی وم چې هر غړی یې کور او سر پناه ولري. مه هغه توپیرونه چې ددولت اړوند د ټیټو اجارو او شخصي کورونو ترمنځ موجود و لیدلي و. هغه ودانۍ او اپارتمانونه چې ددولت لخوا هغو خلکو ته ورکول کېدل چې عاید یې ټیټ و، په ارزانه بیه په اجاره ورکول

کېده، د نړېدو او خرابېدو په حال کې وو. خو د شخصي اپارتمانونه به تل پاک ساتل کېدل.

دې پرتلې ته پدې باوري کړم وم چې کورنۍ هر وخت د خپلو کورونو خاوندان اوسي. هېواد به څو ځله تر دې باثباته وي، له دې نه ورسته چې موږ د ۱۹۲۳ کال ټاکنو کې بریالي شو، ترهغې چې سینګاپور لا د مالیزیا یوه برخه وه، ما د پرمختګ او استوګنې بورډ پرانیسته، چې د خصوصي مالیکیت د پراختیا پروګرام اعلام کړي. موږ نو موړی بورډ په ۱۹۲۰ کال کې د قانون په چوکاټ کې جوړ کړی و، ترڅو د د کاریګرو لپاره ارزان قیمتې ودانۍ جوړې کړي. د پرمختګ او استوګې بورډ په ۱۹۲۴ کال کې د کور پېرودونکو ته قرضیې ورکولې چې په ټیټو بیو او د ۱۵ کالو کېښت سره ملګري وو. خو دا پروګرام بریالی نشو، ځکه هغه چاچې د کور د اخیستلو لېوالتیا لرله، ددې پروګرام په چوکاټ کې اړو چې ۲۰ سلنه د خرید بیه د قرارداد د لاسلیک مهال په نقدي ډول ادا کړي.

ډېری داسې پېرودونکي موجود و چې ددې وسه یې نه درلوده چې دغه ۲۰ سلنه پیسې ورکړي. د خپلواکۍ د ترلاسه کولو وروسته هغه څه چې زه یې نا ارامه کولم دا وه چې رایه ورکوونکي په بشپړ ډول د ښار داوسېدونکي څخه تشکیل شوي وو. زما مشاهداتو څرګندوله چې څه ډول د ښاریان تل د حکومت په مخالفت کې رایه ورکوله، په

همدې موخه مې پرېکړه وکړه چې د سينګاپور کورنۍ د کورونو خاوندان کړم، پرته له دې به ثبات ته رسېدل اسانه کار نه و.

د استوګنځي پروګرام د طرحې په اړه زما نظر دا و چې د ځوانانو کورنۍ راوغوښتل شي چې عسکري خدمت په يو دود بدل شي، د سرتېري کورنۍ به خپل کور نه درلود، سرتېرى به ژر تر ژره دې پايلې ته رسېده چې هغه د پانګوالو د شتمنيو څخه دفاع کوي، نه د خپل کور کلي څخه، زه پدې باوري وم چې د نوې ټولنې لپاره د مالکيت د داوې احساس چې زموږ په ټولنه کې يې ژرې ريښې نه درلودې، حياتي ارزښت درولود.

د دې نظريې په پلي کولو کې کېنک سووي، د دفاع وزير په توګه زما لوى ملاتړى و، نورو وزيرانو هم د کورونو مالکيت يو امر ګڼه خو پدې نظر نه و چې ګوندې مالکيت دېر حياتي ارزښت لري.

پر کثيفو او غير روغتيايي ځايونو باندې د پخوانيو استوګنيزو ناحيو د بدلولو څخه مخنيوى

د دې لپاره چې پربنږدو پخواني استوګنيز ځايونه پر چټلو او کنډوالو بدل شي، په ۱۹۸۹ کال کې مې د ملکي پرمختګ وزير ته وړانديز وکړ، چې د دې وخت رارسېدلې ترڅو پخوانۍ ودانۍ د حکومت د بوديجې څخه په ګټنې بيا ورغوو.

او کیفیت یې تقریباً د نویو ودانیو تر حده لوړ کړو او پردې وړاندیز مو هوکړه وکړه او یو شمېر یې بهر ته ولېږدول ترڅو پوه شي چې پخوانۍ ودانۍ څنګه ساتل کېږي، پرته له دې چې په هغه ځای کې کوم او سېدونکي او سېدل ورته مزاحمت وشي. دې ماموړینو دا ډول بېلګې په المان، فرانسه او جاپان کې وموندل. ددې ماموړینو د موندنو پربنسټ د استوګنې پرمختګ بورډ په یو ننداره ییز پړاو سره د پخوانیو ودانیو پر بیارغونه پیل وکړ. پدې پړاو کې د استوګنې پرمختګ بوډ، پرهر زاړه کور ۵۸۰۰۰ ډالره لګښت وکړ او نوموړو کورونو ته یې پخلنځي، تشنابونه او د کالو وینځلو کوټې جوړې کړې. ددې لګښت پر وړاندې د کور خاوند مسوولیت درلود چې ۴۵۰۰ ډالر استوګنیز پرمختګ بورډ ته تحویل کړي.

د پخوانیو ودانیو چارچاپېره او بهرنۍ دېوالونه بیا ورغول شول، ترڅو د نویو شخصي جوړشویو استوګنیزو کورونو په ستنهډرډونو سره برابر اوسي. چمنونه، شنې سیمې او د کورنیو لپاره سر پټې ځایونه له سره ورغول شول. په پایله کې دې بیارغونې د پخوانیو استوګنیزو کورنو قیمتونه ډېر لوړ کړل.

تقاعدي حقونه

يوه لويه مسله چې موږ ورسره لاس او ګرېوان و هماغه د کاريګرو د زړښت د وخت د تقاعدي حقونو تامين و.

په اروپا او امريکا کې دا حقوق د دولت لخوا ورانديږي کېږي او د ماليه ورکوونکو لخوا تمويلېږي. موږ پرېکړه وکړه چې هر کاريګر بايد پخپله خپله د زړښت د وخت سپما د CPF صندوق کې جوړه کړي، موږ په ۱۹۷۸ کال کې اجازه ورکړه چې نوموړی صندوق د پانګه اچونې موخو لپاره د شخصي صندوق په توګه د ګټې وړ وګرځي دهغه کال په پيل کې، حکومت د سينګاپور په ښاري سرويس په چوپړتياوو کې اصلاحات راوستلي وو. د دې اصلاحاتو په تعقيب د سينګاپور د ښاري سرويس چوپړتياوو د ونډو شرکت يا Singapore Bus Service LTD جوړ کړ او د ونډو په بازار کې يې ثبت کړ، په عين حال کې د CPF صندوق ګډونوالو ته مو اجازه ورکړه چې هر کس تر ۵۰۰۰ ډالرو پورې خپلې راټولې شوې پيسې د دې شرکت د لومړنيو توکو په اخيستو کې ولګوي.

پدې کار سره ما غوښتل د دې شرکت د ونډو ماليکيت څومره ژر چې کېږي د دې شرکت پر ځينو ګډونوالو ووېشم، ترڅو ګټه يې کاريګرو

ته ورسېږي چې په حقیقت کې یې د ښاري سرویس د خدماتو مستهلکین پورې اړه درلوده.

دا چاره ددې سبب کېده چې د ښاري سرویس د خدمتونو د بیې په شدت سره له لاسه ورکولې او ددې خدمتونو اړتیاوې دولتي سبسیډۍ ته لږېدلې.

دې بریا پسې په GPF کې د راټولو شویو پیسو څخه ګټه اخیستل مو ازاد کړل او اجازه مو ورکړه چې دا پیسې په سوداګریزو او شخصي صنعتي ملکیتونو کې د پانګه اچونې، د اعتباري شرکتونو ونډې او سروزرو په برخه کې ترې ګټه واخیستل شي. په هغه صورت کې چې ددې مشترکینو د پانګه اچونو ګټه هغه کولای شول خپله اضافي ګټه له صندوق څخه بهر کړي او مصرف یې کړي.

ددې احتمال لپاره چې د غړو د ټولو سپما حسابونه د مو له منځه وړي وي. محافظتي لازم شرایط مو په پام کې نیول او پلي کول به مو د ۱۹۹۵ کال په راتلو سره ۱،۵ میلیونه د سي پي اېف غړي د سېنګاپور د ونډو د بازار د لومړي طراز شرکتونو کې ثبت شول پانګونه کړې وه. په کال ۱۹۹۳ کې هغه وخت چې د سېنګاپور د ټلیکام شرکت ونډې مو د لومړي ځل لپاره اشاعه کړې، د هغوی ډېر شمېر مو په د بازار څخه په ټيټه بیه په ټولو بالغو ښاریانو خرڅه کړه، زموږ موخه له دې کار څخه دا وه چې زموږ مبالغ چې دولت د کلونو په اوږدو کې سپما کړې وې بیا ځلي یې په ټولنه کې ووېشل. موږ غوښتل چې زموږ د

هېواد وګرځي د وطن د يو لوی شرکت د ونډو مالکان شي او د خپل هېواد په اقتصادي پرمختګ کې لوی رول ولوبوي.

ددې لپاره چې نقدي پيسې ترلاسه کړو، موږ ونډه والو ته د بونس د ونډې د ترلاسه کولو حق ورکړ. دا امتياز د لومړي، دوهم، دريم او شپږم ځل د تطبيق وړ وو چې په لومړي پړاو کې د ونډه والو ته ورکړل شوی وو.

پدې سره ونډه وال هڅول کېدل چې خپلې ونډې د ډېر وخت لپاره وساتي چې وکړای شي په نقدو پيسو يې خرڅ نکړي. دا کړنلاره ددې سبب شوه چې تر ۹۰ سلنه د سينګاپور کاريګر د سينګاپور د ټيليکام خاوندان شول. د ونډو په بازار کې د کاريګرو دا ډول ونډه اخيستل په اټکل ډول په نړۍ کې يو لوی شمېر دی چې وجود لري.

زما ليدنو دا څرګندوله هغه چا چې خپل شخصي کورونه لرل څو ځله ښه ساتل، نظر هغو ته چې په کرايه يې ورکړي وو.

له دې ليدنو څخه ماته پته ولګېده چې پر مالکيت د وياړ احساس د هر انسان طبعي غريزه ده. د ۱۹۵۰ او ۱۹۶۰ کلونو په ستونزو او لاريونونو کې عادي خلکو پراخ ګډون کړی و، دوی به کتارې ماتولې، دولتي تاسيسات يې تخريبول او موټرونو ته يې اور ورته کاوه، خو د ۱۹۶۰ کلونو په منځ کې ياني هغه وخت چې ډېری خلک د کورونو خاوندان شوي وو، په لاريونونو کې د خلکو چلند په بشپړ

ډول توپير کاوه پدې کلونو کې مې ځوانان وليدل چې خپل موټر سايکلونه يې د واټونو په پارکونو کې ودرولي وو، پخپلو اوږو يې خپل وسايل خوندي ځايونو ته لېږدول، دې چارې زه لا وهڅولم چې هره کورنۍ د فزيکي شتمنۍ خاوندانې کړم، زه پدې باور وم چې دا کورنۍ خپله شتمني د زړه له کومې ساتي، زما د باور سم والی په عمل کې ثابت شو. موږ پرېکړه وکړه چې د خپلې ټولنې شتمني د شتمنو د ډېروالي سياست له مخې ووېشو، نه د سبسيډي د ډالۍ کولو له لارې، هغه لاره چې موږ پرمخ نيولې وه. هغوی چې د ازاد بازار په برخه کې يې نړيواله او په جايزه نه شوه ګټلی، اجازه مو ورکړه چې نورې با ارزښته جايزې د ازادې سيالۍ له لارې وګټلې.

په غرب کې د رفاهي پروګرامونو لګښتونه

د انګلیستان او سویډن د ورځنیو لګښتونو پروګرامونو ته په کتو موږ پرېکړه وکړه چې د دې ملا ماتوونکي سېستم څخه ځان وژغورو. په ۱۹۷۰ کلونو کې مو پام شو چې د دولت لخوا د کورنۍ د سرپرست د مسوولیتونو تقبل په خلکو کې د کاري انګېزې د ضعیف والي سبب کېږي. کورنیو ته نقدي او دوامداري مرستې، په ډېری برخو کې په ټکر کې وې او خلک یې لټۍ ته هڅول. دې ډول مرستو کورنۍ او افراد دې ته هڅول چې د خپل ځان او کورنۍ د هوساینې د کوښښونو څخه اوږې سپکې کړي. جیره خوراک ځینو ته د ژوند په طرز باندې بدل شو، د کاري انګېزې په کمښت سره مو اقتصادي حیثیت یو څه ناسم شو، ځینو نورو د خپلو عایداتو باندې د لوړې مالې له لاسه خپل کارونه له لاسه ورکړل، دې خلکو هم د خپلو اړتیاوو پوره کولو لپاره پر دولت تکیه وکړه.موږ غوره پوه شو چې د پورته پروګرامونو پرځای پخپلو خلکو کې د کنفوسیوس دود ځواکمن کړو، د دې کړندلارې له مخې د کورنۍ هر مشر د خپلې کورنۍ د اړتیاوو د پوره کولو مسوولیت درلود.

د سینګاپور سیاستونو خلک ډېر کار ته وهڅول

زمونږ پالیسیو او کړندلارو خلک دې ته وهڅول چې خپله ټوله انرژي او قدرت په اغېزناک او ګټورو کارونو ولګوي. پولي ثبات، متعادله بودیجه او د پانګونې ټیټ مالیات او لوړ تولید یې وهڅاوه. ډېری کاریګرو د خپلو ۴۰ سلنه سپما حسابونو سربېره د اضعافي پس اندازونو خاوندان شول چې په بانکونو او پوسخونو کې یې ساتل.

دې ټولو سپما حسابونو دولت سره مرسته وکړه چې چې د بنسټونو جوړول پیل کړي. پدې لړ کې لاندې بنسټونه شامل وو:

- لارې
- پلونه
- هوایي ډګرونه
- بندونه
- د سوداګریزو مالونو بندر
- د برېښنا مرکزونه او د لېږد سټیشنونه
- د اوبو ذخیرې
- د عامه ټرانزیټ سېسټم رغولو مرکز

او د دولتي بې ځايه لګښتونو څخه مو مخنيوی وکړ او انفلاسيون مو دومره کچې ته ټيټ کړ چې مجبور نشولو له بهره قرض واخلو.

د ۱۹۲۰ کلونو راپدېخوا د ۱۹۸۵ کاله پرته چې اقتصادي رکود سره مخ وو ، موږ همېشه په لوړ اقتصادي موقف کې وو ، د دولت مخارج په منځنۍ کچه ۲۰ سلنه ناسوچه ملي توليدات جوړول؛ دا رقم د G۷ غړو هېوادونو کې ۳۳ سلنه وو. له بلې خوا زموږ پرمختيايي لګښتونه مو د G۷ غړو هېوادونو څخه څو ځله لوړ وو

په ډېری کلونو کې زموږ موخه داوه چې د خپلې عادي پرمختيايي بوديجې د ملاتړ لپاره کافي ګټه ترلاسه کړو او په عين حال کې د مالياتي جوړښت له نظره ، د خپلې سيالۍ قدرت د نړۍ په کچه خوندي کړو ، په ۱۹۸۴ کال کې د مالياتي عوايدو د مجموعې دوه ثلثه زموږ د مستقيم مالياتي عوايدو جوړول.

پداسې حال کې دا برخه د G۷ غړو مملکتونو کې د درې څلورمې په حد کې وه، موږ د ماليې له وضعې د مالې ورکړې پر لور حرکت وکړ، په همدې وخت کې د شرکتونو ماليات له ۴۰ سلنه څخه ۲۶ سلنې ته راټيټ شو. سينګاپور د پانګونې د ارزښت لوړوالی اداره يې له ماليې ورکړې څخه معاف کړه. زموږ ماليه د وسايلو خدماتو باندې چې د پورته د توليد اضعافي ارزښت VALUE ADDED TAX باندې ۳ سلنه موجوده ده.

زمـوږ پـر وارداتـو ګمرکـي مالیـات د ۰،۴ سـلنې پـه حـد کـې وه، د انګلیسي سوسیالیستي فلسفې SOAKING THE RICH پر اساس، موږ پـه غیـر منقولـو دارایـي بانـدې ډېـر لـوړ مالیـات وضـع کـړي وو. خـو قانونپوهـانو او هوښـیارو محاسـبینو (د قـانوني تشـو او محاسـباتي چـال نـه پـه ګټـه اخیسـتنې) د هغـو کسـانو لپـاره چـې ددې مالیـاتو پـه راټولولو بوخت وو، په ۱۹۸۴ کال کې د غیر منقولو اموالو بانـدې مـو مالیات له ۲۰ سلنه څخه ۵ او ۱۰ سلنې تـه راټيټ کړل. پـه پایلـه کـې پـه مالیه کې دا بدلون مـوږ پـدې بریـالي کـړو چـې لـه دې لارې څخـه ډېـره ګټه ترلاسه کړو.

څکـه چـې د نویـو مالیـاتو میـزان، د املاکـو خاونـدان، لـه مـالیې نـه تېښـته یې نور پـخپله ګټه نه بلله. زموږ د عوایدو ډېره برخه لـه فیسـونو څخه ترلاسه کېدله چې ددولتي خدماتو په بدل کې اخول کېدل، زمـوږ موخه داده چې دا فیسونه په عـین حال کې د یوې نظارتي وسیلې پـه توګه کار وکړي، او د دولتي خدماتو د حد نـه زیـاتې غوښـتنې او غیـر ضروري سرچینو څخه مخنیوی وکړي.

د اقتصـاد پایـداره وده د اقتصـادي ثبـات لامـل ګرځـي؛ او اقتصـادي ثبات پخپل وار پانګونه هڅوي او بلاخره د ثـروت د پیـدا کېـدو سبب ګرځي. څکـه مـوږ پـه لومړیـو کـې سـخته پرېکـړه کـړې وه او د سیاسـي موخو ترلاسه کولو لپاره مو بې ځایـه لګښـتونه راکم کړل. ومـو کـړای شول چې د حسنه او ښه دوران مو په اقتصاد کې رامنځتـه کـړ، چـې پـه

ټیټو لګښتونو، لوړو پس اندازونو او د کمو تولنیزو مخارجو او د لوړې پانګونې وړ وې

په پایله کې مو وکړای شول د ځوانو بشري سرچینو پر مټ په تېرو درېو کلونو کې د خپلو شتمنیو په پراختیا لاس پورې کړو. په راتلونکو شلو کلونو کې پداسې حال کې چې زموږ نفوس زړښت ته رسېده.

زموږ اقتصادي وده به ورو شي، زموږ شخصي د سپما حسابونه به ټیټ شي، او زموږ روغتیایي لګښتونه به په نفوس کې د زړو افرادو په زیاتوالي سره ډېر شي. دا پداسې حال کې ده چې زموږ یو شمېر مالیه ورکوونکي به په راتلونکي کې لږ وي.

هغه لاره چې موږ کولای شو د لګښتونو په مخنیوي او د زړښت دوران په وخت کې ورسره مقابله وکړو، داده نو چې د سپما حسابونو روغتیایي صندوقونه مو ډېر کړل، غوره لاره به داوي چې چې زده کړې او ماهر کدوال خپل هېواد ته جذب کړو ترڅو د مهارتونو ذخیره مو ډېره شي. نو پدې سره به مو د ناخالصو ملي تولیداتو او د دولت عاید به مو لوړ کړی وي.

حکومت باید د ملي تولنیزو پروژو، مالي ملاتړ ډېر کړي، په هغه صورت کې چې تولنیزو رضاکاران او د هغوی اداره شتون ولري. ددې بحث په پای کې باید ووایم چې په هغه صورت کې چې

کمونیستانو خپل د هلو ځلو نفوذ په ټولنه کې ساتلی وای ، د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې به ددې اقداماتو پلي کول اسانه کار نه وي.

له دې نه وروسته چې سېنګاپور په کال **۱۹۶۵** کال کې خپلواکي واخیسته، کمونیستي مشران له سخړو او ستونزو سره مخ شوو، اساسي قانون یې تر پښو لاندې کړ او د خلکو د عمل ګوند څخه بهر شول. موږ له دې فرصته په ګټنې ، د سېنګاپور سیاست ته نوې بڼه ورکړه.

سینګاپور د یوه نړیوال سوداګریز او اقتصادي مرکز په توګه

د خلکو عمل ګوند او سني مشران د ځوان نسل سره د اړیکو په حال کې دي. د ۱۹۹۷-۱۹۹۹ کلونو مالي کړکیچ دې نسل ته یوه لویه ازموینه وه، یانې هغه نسل چې په ژوند کې یې ستونزې نه وې لیدلې.د سېنګاپور خلک او مشران په ګډه ددې ستونزو د حل لپاره سره یو شول او پر ستونزو غالب شول او له ستونزو څخه بریالي راووتل

له مالیزیا سره زموږ دې موسمي کړکیچونو او ستونزو د سېنګاپور خلکو ته دا واقعیت ور زده کړل چې د اسیا په جنوب شرق کې ژوند څنګه تېر کړي.

او س پوښتنه داده چې ایا هغه سیاسي نظام چې ما او همکارانو مې راتلونکي نسل ته جوړ کړی له بدلون پرته به خپل کار ته ادامه ورکړي کنه؟ زه پدې اړوند شک مند وم. د خلکو د ژوند انداز د ټېکنالوژۍ د انقلاب په پایله کې په چټکۍ سره د بدلون په حال کې وو ، د سېنګاپور خلک به په راتلونکي کې دداسې یو ښه ژوند خاوندان اوسي چې پخوا نه به ډېر توپیر لري. سېنګاپور به یو مهم نړیوال سوداګریز ، ټرانزیټي او اقتصادي مرکزونو څخه وي چې د د پوهې او تعلیم پر بنسټ به ډېر پرمختګ وکړي او معلوماتي ټېکنالوژۍ پدې عصر کې به خپلې بهرنۍ اغېزې ولري.

د ښارونو سرسبزه (شنه) کول

لويه ګټه چې موږ وکړه هغه وخت و چې د جبوب شرقي هېوادونو رهبرانو هوډ وکړ چې د خپلو ښارونو په شنه کولو کې به يو بل سره سيالي کوي. ډاکتر ماهاتير (د ماليزيا څلورم لومړی وزير) چې په په ۱۹۷۰ کلونو کې يې ويلای ايستانا کې ژوند کاوه، زما څخه وپوښتل چې د ايستانا چمنونه مو د څه شي په وسيله شنه ساتلي دي. هغه وخت چې هغه صدر اعظمۍ ته ورسېد کولالمپور يې سرسبزه کړ.

د ښارونو د سرسبزه کولو پروژه په جاکرتا کې د سوهارتو، په مانيلا کې د مارکوس ولسمشر او په بنکاک کې د ثانين لومړي وزير لخوا پرمخ يوړل شوه. ما هغوی پدې کار کې وهڅول چې هغوی د خپلو ښارونو په شنه کولو کې ډېر امکانات لري، ځکه چې هېوادونه يې د سينګاپور اقليم په شان د مناسب اقليم، ونو او بوټو درلودوونکي وو.

بله هېڅ داسې پروژه نه وه چې دومره لويه ګټه يې زموږ سيمې ته رسولې وي. زموږ ګاونډيانو هريوه کوښښ وکړ چې د خپلو ښارونو په سرسبزۍ او ګل کارۍ کې له يو بل څخه مخکې شي. د ښارونو د شنه کولو پروژه يوه مثبته سيالي وه، چې ټول ترې برخمن شول.

دا سیالۍ د خلکو د مورال او روحیې د لوړولو لپاره ، د توریزم د پراختیا او د پانګونې د جلبولو لپاره ډېر ګټور تمام شو. د ښارونو په پاک ساتنې او شنه کولو کې سیالي کول ، د سیالیو تر ټولو غوره ډول دی. چې کولای شو ترسره یې کړو. زما په اند ، ډېرې برخې شته دي چې هلته سیالي کول د ګټې پرځای زیان کوي، خو د پاکوالي او شنوالي په اړه رقابت هېڅکله زیان نه لري.

یکشنبه د نوامبر لومړۍ نېټه په کال ۱۹۷۱ کې موږ کلنۍ نیالګي کېنونه پیل کړه ، چې په هغې کې د پارلمان ټول غړي، ټولنیز مرکزونه او د هغوی مشرانو شرکت کړی و. له هغه کال را وروسته مو دا ورځ نمانځله او پدې ورځ مو نیالونه کېنول.

په سېنګاپور کې د نیال کېنولو لپاره مناسبه میاشت د نومبر میاشت ده ، هغه نیالګي چې پدې میاشت کې کېنول کېږي کافي اوبه کولو ته اړتیا لري، ځکه چې باراني موسم کې ډېرو اوبو ته اړتیا نشته، ځکه چې زموږ د ونو او بوټو ډولونه محدود وو ، خپل څېړنیز ټیمونه مو بوټانیک باغونو ، عمومي پارکونو او قلمه کرلو ځایونو ته خاره او نیمه خاره ځایونو ته ولېږل، چې بېلابېل بوټي له هغو هېوادونو چې یوشان اقلیم لري راوړي، دې ټیمونو ګل لرونکي ډېر بوټي له ځان سره راوړل ترڅو د سېنګاپور په خاوره او هوا کې یې وازمایي. زموږ بوټي پېژندونکو نژدې ۸۰۰۰ ډوله بېلابېل بوټي له ځا سره راوړل چې پدې بوټو کې نژدې ۲۰۰۰ بوټو په سېنګاپور کې ښه وده او رشد کولای

شو ، زمونږ کرنیزو متخصصینو کلکې ونې ترویج کړې چې زمونږ د هېواد د ونو په ډولونو او سمسورتیا کې یې ښه ونډه ترسره کړه.

یو کلیدي شخص چې د ښارونو په شنه کولو کې یې له ماسره مهم رول لوبوه، د سانګ یو کووان په نوم یو منصب دار و هغه په مالیزیا کې د کرنې په برخه کې لوړې زده کړې کړې وې او هوډ یې درلود چې د غوړیو ، ربړونو او خرما تولیدي فارمونو کې دنده ترسره کړي.

کووان له هغو تجربو څخه چې ترلاسه کړې یې وې، د ونو د روزنې په برخه کې یې چې د سړکونو او ښارونو په پارکونو کې کرل کېږي مهارت درلود چې همدا چاره یې په سېنګاپور کې هم پلې کړه چې ښه پایله یې ورکړه. ما ورته خپلې غوښتنې او هیلې وړاندې کړې او هغه هم ورته په ښه جدیت ځواب ورکړ او ډېرې هیلې یې په عمل کې پلې کړې، د هغه ځایناستی د چوا سیان ینګ و ، چې د کرنې په برخه کې یې تخصص درلود.

نومورې ونې کرل او سرسبزي خپل کار وګاڼه او د کووان کارونه یې وغزول، اوس نو چې کله له بهره د سېنګاپور هوایي ډګر کې کوزېږم او د سېنګاپور پارکونه، چمنونه، ښایسته میوه لرونکې ونې، ګلان او بوټي وینم نو زړه مې باغ باغ کېږي، کولای شم ووایم چې د سېنګاپور سرسبزه کول د لګښت له مخې یوه ګټوره او اغېزمنه پروژه وه چې ما ترسره کړه.

مطبوعات او بهرنۍ ګتې

مورږ په تاکنو کې ګټونکي شوو.د ستریس تایمز ورځپاڼې، مسوولینو او مدیرانو کولالمپور ته خپل ځای بدل کړ. پدې کار سره، هغه څه چې مورږ فکر کاوه پرې د تایید ټاپه ولګوله، مورږ پدې عقیده وو چې دا ډله خلک زمورږ د ملي ګټو خلاف خپرونې کوي او د بریتانیې ګټو او موخو ته انعکاس ورکوي نه دا چې د مطبوعاتو له ازادۍ له غمه مړه دي.

وروسته له دې چې مورږ په کال ۱۹۷۵ کې خپله خپلواکي ترلاسه کړه ورځپاڼه بېرته سینګاپور ته راوګرځېده، (Strait times) پخپل دریځ کې یې بشپړ بدلون راوست او د PAP څخه یې ملاتړ وکړ. دې حرکت سره زما په زړه کې ددې ورځپاڼې لپاره کوم احترام پیدا نشو، کله چې د مالیزیا سیاستونو د ورځپاڼې لپاره ګټور نه و نو ورځپاڼې د خپل کولالمپور دفتر په د مالیزیا د ملي یووالي په سازمان چې د مالیزیا د اقتدار ګوند و خرڅ کړ.

زمورږ حکومت د خلکو د عمل ګوند انګلیسي ونډه وال ته اجازه ورکړه چې د وزځپاڼې مالکیت وساتي او په سینګاپور کې خپل خپرونو ته دوام ورکړي. ښاغلي سیموینز د ورځپاڼې مالک، د سولې لپاره زمورږ خواته راغی او د خپلې ورځپاڼې د سیاسي اجنډا څخه تېر شو، خپل موضوعات یې اقتصادي او سوداګریزو مسایلو ته

ځانګړي کړل، د ورځپاڼې بلې مديرې اغلې لېسلی بېرته سېنګاپور ته ستنه نشوه او په استراليا کې يې ژوند غوره کړ.

له هماغه ځايه چې د سيالۍ پلوي وم، نورې ورځپاڼې مې هڅولې چې په سېنګاپور کې خپل کارونه پيل کړي. څو ورځپاڼو خپل کارونه پيل کړل خو ماتې يې وخوړه، د برتيانې د سل کاله حکمرانۍ نه وروسته، د Strait times ورځپاڼې تراوسه د سېنګاپور پر مطبوعاتو حاکميت درلود. د Singapore standard ورځپاڼې لا په ۱۹۲۰ کال کې خپلې دروازې تړلې وې. د Eastrern sun په نوم يوې بلې ورځپاڼې په شخصي توګه په ۱۹۶۶ کال کې خپل کار پيل کړ. د ورځپاڼې د مالک او کاو تر ډېره د ورځپاڼې د کارونو پرځای بداخلاقيو سره سر او کار و.

د چين د جمهوري اژانسو نو څخه تر خبرو وروسته - او کاو- وکړای شول چې درې ميليونه قرضه پيدا کړي. دا قرضه چې د خنده وړ ربع ۱،۰ سلنه توام په کال وه، بايد په پنځه کلونو کې بېرته ورکړي. د دې قرضې عمده پټ شرط داوه چې د چين جمهوري مملکت د عمده مسايلو سره غرض ونلري او مخالفت يې ونکړي او په نامهمو مسايلو کې بې لورې پاتې شي.

نوموړې ورځپاڼه د کمزوري مديريت له امله ډېر زيانونه وليدل. ورځپاڼې په ۱۹۷۱ کال کې يوه بله مرسته چې ۲۰۰۰،۰۰۰ ډالر کېده ترلاسه کړل. په ۱۹۷۱ کال کې موږ دغه تور فعاليت چې د بهرني قدرت لخوا تمويلېده افشا کړ. او کاو- دا مطلب ومانه چې دهغه ورځپاڼې

ملاتړ چین کاوه، د ورځپاڼې نشراتي بورډ په پایله کې په دا چاره خپل اهانت وګاڼه او استعفاګانې یې ورکړې او بلاخره ورځپاڼه وتړل شوه.

د Singapore Herald ورځپاڼه یوه بله ورځپاڼه وه چې تور فعالیت یې کاوه او په سینګاپور کې یې خپرونې کولې. ددې ورځپاڼې د تمویل سرچینه یوه غیر کمونیستي مرجع وه. دا ورځپاڼه په ۱۹۷۰ کال کې په بهرني مالیکیت سره د بهرنیو او ورځپاڼه لیکوونکو پرمټ خپرونې پیل کړې. ددې ورځپاڼې په پیل کې ماسره دا پوښتنه پیدا شوه چې په کوم دلیل دوه تنه بهرني وګړي چې د ورځپاڼې اصلي خاوندان هم وو په انګلیسي ژبه خپرونې پیل کړي، چې د بیان د ازادۍ په پلمه د حکومت ضد نشرات، د جبري عسکري خدمت په اړه غوغا، د رسنیو محدودیت او نورو تبلیغاتو لاس پورې کړ.

لیدل کېده چې ورځپاڼه د پیسو له اړخه په زیان کې وه، زموږ د داخلي امنیت ریاست (Internal Security Department) اطلاع ورکړه چې ددې ورځپاڼې لوی ونډه وال یو هانکانګي شرکت دی چې Heeda & Companay نومېږي چې په دوو مجهولو نومونو ثبت شوې وه. ورځپاڼې ډېر ژر ۲،۳ میلیونه ډالره خپله عملیاتي پانګه مصرف کړه. ددې پیسو له خلاصېدو نه وروسته په سینګاپور کې د چیس منهاتن بانک څانګې ۱،۸ میلیونه ډالر قرضه د ضمانت غوښتلو نه پرته یادې شوې ورځپاڼې ته ورکړل. ښاغلي ډیوید راکفیلر د یاد بانک مشر،

پدې اوند د ځواب ویلو لپاره تر فشار لاندې راغی، ماته یې فون وکړ او ویې ویل چې دا قرضه په اشتباه کې ورکړل شوې ده.

هغه مدعي شو چې لومړي مرستیال یې چې د چیس منهاتن بانک د سینګاپور د څانګې مدیر هم و د یاد بانک له مقرراتو څخه خبر نه و، او پدې نه پوهېده چې یاد بانک ورځپاڼو ته قرضه نشي ورکولای. د هغه توضیحاتو ماته قناعت رانکړ ما د ورځپاڼې له مسوول مدیر چې تازه ګمارل شوی و، وپوښتل چې هایدا او شرکا د ونډو د شرکت ترشا اصلاً څوک و، هغه دا سې فکر کاوه چې زه له دې چارې څخه خبر وم. په ځواب کې یې وویل ددې ورځپاڼې اصلي مالک دانلډ ستیفنز، په کانبیرا (د استرالیا پلازمېنه) کې د مالیزیا سفیر و.

نوموړی شخص مخکې په مالیزیا کې د سباح ولایت اعلای وزیر و، هغه وروسته مسلمان شوی و او په ځان یې د فواد ستیفنز نوم کېښود. د مسوول مدیر څخه مې وپوښتل چې ایا فکر کوي ستیفنز دې په فردي ظرفیت سره حاضري شي چې د یو نیم میلیون ډالرو د بایلوو ریسک په ځان ومني چې د سینګاپور د حکومت پرضد یې تبلیغات کړي، چې د حکومت پروړاندې یې د سینګاپور د خلکو ذهنونه مغشوشول هغه په دې اړوند زما د بې باورۍ په اړوند موافق و.

کله مې چې دا مطلب ۱۹۷۱ کال د مۍ په میاشت کې پخپلې یوې وینا کې افشاد کړه، ستیفنز چې کله چې هغه په سینګاپور کې و ورسره

بلد وم چې اوس په کانبیرا کې اوسېده ، ماته يې يو ليک راولېږه چې داسې يې پکې ليکلي وو:

(بايد درته ووايم چې ما ددې لپاره په SINGAPORE Herald ورځپاڼه کې پانګونه وکړه چې ما مخکې د ورځپاڼه ليکنې په برخه کې دنده لرله او معتقد يم چې سېنګاپور هغه هېواد دی چې هلته زما پانګونه خوندي ده...

زه زوړ شوی وم او فکر مې وکړ له تقاعدۍ نه مخکې پدې برخه کې په پانګونې سره په هير الډ ځانته کافي معاش لاسه راوړم. هغه خپله برنامه کې توضيح نکړه چې څنګه يې له پانګونې مخکې پدې برخه کې زه خبر نه کړم او زما د اجازې او ملاتړ په لټه کې هم نشو.

ورځپاڼې او نشرات يې له شک پرته د يوه هېواد په سياستونو باندې اغېزمن ثابتېدای شي. کله چې په ۷۰ کلونو کې يو بل بهرنی ورځپاڼه ليکوونکی د ټامسن په نوم چې د ورځپاڼه ليکنې يو فعال و ، غوښتل يې چې په سېنګاپور کې يوه ورځپاڼه پيل کړي، ددې کار د ترسره کولو نه مخکې زما خواته راغی او راڅخه يې مشوره وغوښته. ما ورته مشوره ورکړه چې دا کار ونکړي، ځکه چې نه مې غوښتل هغه بهرنی چې دلته کومه ريښه نلري زموږ سياسي اجنډا تعين کړي.

پداسې حال کې چې د هيرالډ خزانه مخ په تشېدو وه، د آوسيان په نوم يوه هانکانګي ورځپاڼه ليکوونکې مېرمن چېد او کاو خور وه يوه

جدي سود اګره په نظر راتلله، په تاکيدي ډول يې ۵۰۰۰۰۰ ډالرور سره د ورځپاڼې ژغورنې ته زړه ښه کړ.

دې ښځې هغه سندونه چې پيسې يې ورکړې وې راته وښودلې، خو دا سند يې نه درلود چې هغه ددې ورځپاڼې شريکه ده که سهمداره. له هغې څخه مې وپوښتل چې ايا هوډ لري چې نورې پيسې هم ورځپاڼې ته ورکړي؛ ځواب يې راکړ چې نه، او ژر يې سينګاپور پرېښود او هانکانګ ته لاړه. د اسيا د مطبوعاتو بنسټ (press foundation of ASIA) چې د مطبوعاتو نړيوال انستيټيوټ سره همکاو، اعلاميه يې صادره کړه او له ما څخه يې وغوښتل چې د ورځپاڼې د نشراتو جواز فسخ نکړم. پدې اعلاميه کې زما څخه غوښتل شوي و چې د اى پى اى کلنۍ غونډه کې وينا وکړم. مخکې له دې چې په نوموړې کلنۍ غونډه کې د ګډون په موخه هلسنکي ته لاړ شم، د سينګاپور هيرالډ ورځپاڼې جواز مې فسخ او باطل اعلان کړ.

ټولیزې رسنۍ

په یاده شوې کلنۍ غونډه کې که ما ګډون نه وی کړی نو اټکل کېده چې ګډونوالو د سینګاپور پرضد یو پربکړه لیک تصویبوه. په هغه بیانیه کې چې وړاندې مې کړه موضوع مې په نوې ډیموکراسۍ کې د رسنیو د رول په اړوند وه، پدې بیانیه کې مې ګډونوالو ته وویل زموږ اړتیا رسنیو ته داوه چې هغه کولتوري او فرهنګي ارزښتونه چې زموږ په ښوونځیو او پوهنتونونو کې تدریسېږي تقویت کړو، نه دا چې نور یې هم ضعیفه کړو.

ټولیزې رسنۍ کولای شي داسې یوه روحیه جوړه کړي چې د هغې پراساس خلک د پوهې، مهارتونو او هغو کاري ډیسپلینونو په ترلاسه کولو کې چې په پرمختللو هېوادونو کې مروج وي وهڅېږي. له دې څېزونو پرته موږ هېڅکله نشو کولای چې د خپلو خلکو د ژوند سطحه پورته کړو.

پدې بیانیه کې، سربېره پردې مې زیاته کړه چې په سینګاپور کې څرنګه مطبوعاتي راپورونه او انځورونه، په داسې یو هېواد کې چې د نژادونو، ژبو، کولتورونو او مختلفو مذهبونو څخه جوړ یو هېواد چې د ستونزو او ان وژنو سبب شوي وو.

پدې اړوند مې له دوو مشخصو بېلګو څخه يادونه وکړه، په لومړۍ بېلګه کې مې هغو شورشونو ته نغوته وکړه چې په ۱۹۵۰ کال کې رامنځته شوه او د (ځنګلي جنۍ) د جنجالونو په نوم يې شهرت درلود. دې راپورونو ته د سېنګاپور سټنډرډ ورځپاڼې لمنه وهله او پکې بار بار چاپېدل، پدې راپور کې يوه هالنډي جنۍ چې د خپلې ماليزيايي تورۍ سره مسلمانه شوې وه، د حضرت مريم مجسمې سره يې کونډه وهلې وه.

دې چارې د ډېرو احساسات راوپارول او د په واټونو کې د لاريونونو سبب شول، وروسته په ۱۹۶۴ کال کې د چيني ضد شورشونه د حضرت محمد صلي الله عليه وسلم د مولود په ورځ ترسره شول. دا شورشونه په يوې ورځپاڼه کې د ناسمو راپورونو دمکررو په پايله کې ترسره شول. چې د هغوی پر اساس اکثريتو چينايانو په اقليت ماليزيايانو ظلم کاوه، د ماليزيايي ډلې دا ناسم اخبار خلک شورش ته وهڅول.

حاضرينو ته مې وويل، زه پدې عقيده نه يم چې د ورځپاڼې خاوند هرڅه وغواړي خپاره يې کړي. د ورځپاڼې د امتياز خاوند او ژورنالېستان يې هغه څوک نه دي چې د د وزيرانو په څېر د خلکو په رايه انتخاب شوي وي. کنفرانس ته زما اخري پيغام داو چې:

د مطبوعاتو او د خبري رسنيو ازادي بايد د سېنګاپور د انتخابي حکومت د اساسي اړتياوو تابع وي، د پاروونکو پوښتنو په ځواب

کې مې په ټول قاطعيت سره مې ادب او نزاکتونه وساتل. څو کاله وروسته مو يو قانون تصويب کړ چې پر بنسټ يې هيڅ څوک حق نلري د يوې ورځپاڼې د عادي ونډو درې سلنې نه زياته برخه ولري. په ضمن کې پدې قانون کې د ونډو ځانګړې کټګوري مو رامنځته کړه، چې د ونډو د مديريت په نوم يادېده. د مطبوعاتو وزير پدې اړه د پرېکړې واک درلود چې څوک به د ونډو مديريت کې وي. هغه دا ونډې څلورو سيمه ييزو بانکونو ته ورکړې، دې بانکونو سينګاپوري مالکيت درلود. دې ونډه والو په سياسي لحاظ بې پلوه دريځ نيوه او د خپلو شخصي ګټو لپاره اقتصادي ثبات او ودې ملاتړ کاوه.

زه د هغه سياست چې غربي نړۍ يې د رسنيو په برخه کې کوي پلوی نه يم. هغه سياست چې برجسته او شتمن د رسنيو خاوندان چې هرڅه يې زړه وي که له حقيقت څخه هم لرې وي، خپاره يې کړي، ددې پلوی نه يم. په ۱۹۸۰ کال کې يو شمېر انګليسي ژبې نشرات چې د غربيانو په لاس کې وو، د ملاحظې وړ ډېر شو.

په ښوونځيو کې د انګليسي تدريس په پايله کې، هغه خلک چې انګليسي اخبار يې لوسته يا يې انګليسي سره لېوالتيا لرله، مخ په ډېرېدو وو. موږ کمونيستي نشرات تل بند کړيدي، هېڅ انګليسي ژبې رسنۍ او يا کوم بهرني رسنيز سازمان پدې اړوند کومه نيوکه نه ده کړې. موږ هېڅ کومه غربي ورځپاڼه نده تړلې، دې ورځپاڼو کله چې

زموږ په اړه تورونه لګولي دي يا يې ناسم معلومات خپاره کړيدي، هېڅ کله يې موږ ته دا حق نه دی راکړی چې د دوی د ناسمو معلوماتو او تورونو په اړه ځواب ووايو.

په کال ۱۹۸۶ کال کې مو پرېکړه وکړه چې داسې يو قانون تصويب کړو چې په هغه کې د هغه ورځپاڼو وېش او پلور محدود شي چې د سېنګاپور په کورني سياست کې مداخله کوي. پدې قانون کې د يو معيار داو چې د تشخيص لپاره (د سېنګاپور په کورنيو چارو کې لاسوهنه) دا وه چې ايا د سېنګاپور په اړه که کومه ورځپاڼه ناسم راپور خپروي، حاضره ده چې زموږ ځواب يا سپيناوی هم خپور کړي ، که نه! نو موږ دا ډول ورځپاڼې ونه ترلې خو تيراژ مو ورته محدود کړ.

هغه چاچې ددې محدوديت په پايله کې نوموړې ورځپاڼه نشو ترلاسه کولی نو کاپي يا د فکس له لارې به يې ترلاسه کوله چې دې چارې ددوی په اعلاناتو باندې ناوړه اغېز وکړ، خو د هغوی د راپورونو د خپرولو خنډ نه ګرځېد.

په پايله کې دې ورځپاڼې والا نشو ويلی چې موږ ددوی د راپورونو څخه وېره لرو، لومړنۍ خپرونه چې دا قانون يې تر خپو لاندې کړ، د Time په نوم يوه امريکايي اونيزه مجله وه. د ۱۹۸۶ کال د اکتوبر په مياشت کې د ولسي جرګې يو وکيل چې د حکومت مخالف و د قرضه

ورکوونکو د پیسو د غلا په تور او د ناسمو معلوماتو او اسنادو په وړاندې کولو سره د سینګاپور د محاکمو لخوا مجرم وپېژندل شو.

زما مطبوعاتي سکرتر یو مکتوب مجلې ته ولېږه او په هغه کې ددریو فاحشو غلطیو چې په راپور کې وې اصلاح شوې. مجلې د مکتوب له چاپ څخه سرغړونه وکړه او پرځای یې دوه متنونه وړاندیز کړل چې د مطلب مانا یې تغیرولـه.

زما مطبوعاتي سکرتر غوښتل چې لیک یې له ایډیټ پرته خپور شي. کله چې مجلې بیا هم دده غوښتنې ته منفي ځواب ورکړ. د مجلې تیراژ مو له ۱۸۰۰۰ څخه تر ۹۰۰۰ پورې او پاتې ۲۰۰۰ کاپیو ته راټیټ کړ. له دې اقدام څخه وروسته، د ټایم مجلې زموږ ځواب د بشپړ متن سره چاپ او خپور کړ.

اته میاشتې وروسته، هغه محدودیت چې پر مجله مو لګولی و، مرتفع کړ. د اسیاسي وال سټریټ ژورنال ورځپاڼې په ۱۹۸۲ کال د ډسمبر په میاشت کې زموږ د ثانوي ونډو بازار په اړه یو دروغجن راپور خپور کړ. پدې راپور کې ادعا شوې وه چې دولت دا بازار ددې لپاره رامنځه کړی چې په هغه کې د هغو دولتي شرکتونو ونډې چې د سقوط په حالت کې وې پر ښاریانو خرڅ کړي.

د سینګاپور پولي ادارې ددې بې ځایه تورونو په اړه یو لیک د ورځپاڼې ادارې ته ولېږه، ورځپاڼې نه یوازې دا چې زموږ لیک خپور

نکړ، بلکې ادعا یې وکړه چې داسې یوه کمپنۍ شته ده او زموږ مکتوب د ورځپاڼې شهرت ته صدمه رسولې. دې ادارې یوه بل لیک د ورځپاڼې ادارې ته واستوه او په هغه کې یې د ورځپاڼې تیروتنو ته ایشاره کړې او هیله یې وکړه چې هغه کوم مطلب و چې د ورځپاڼې شهرت او باور ته یې زیان اړولی؟ هیله مو وکړه چې ورځپانه دې زموږ مکتوب خپور کړي.

ترڅو لوستوونکي خپله قضاوت وکړي، خو ورځپاڼې د سقوط په حال کې د دولتي شرکت نوم ذکر نکړ او څرګنده یې نکړه چې کومې برخې ددوی ورځپاڼې باور او شهرت ته زیان اړولی دی.

په ۱۹۸۷ کال د فبروری د اسیایي وال ستریټ ژورنال ورځپاڼې تیراژ له ۵۰۰۰ څخه ۴۰۰ ته راټیټ کړ او هغه مکتوبونه چې د سنګاپور پولي ادارې او ورځپاڼې ترمنځ رد اوبدل شوي وو خپاره کړه. موږ د هغه ورځپاڼه لیکوونکی چې د جنجال سبب شوی و بلنه ورکړه چې د حثیت د زیانمنېدو لپاره یې موږ محکمې مېز ته راوکاږي خو هغه دا کار ونکړ.

په تعجب سره مې واورېده چې د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت ویاند څنګه چې د خپله ورځپاڼې پواسطه راپور ورکړی شوی و. پدې اړه چې موږ د وال ستریټ ژورنال تیراژ راښکته کړی و، پدې سره یې خپګان څرګند کړ. زموږ د بهرنیو چارو وزارت د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت ترڅو د هغه راپور چې د وال ستریټ ژورنال

خپور کړی و، تایید کړي، څکه که دا څرګندونې که ریښتیا هم شوې وي نو په ښکاره د سېنګاپور په کورنیو چارو کې لاسوهنه ده.

د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت زموږ پوښتنې ته ځواب وویل او زیاته یې کړه چې پدې اړوند له هېڅ کوم خوا پلوي نه کوي او خپله بې پرېتوب ساتي. په یوه بل لیک کې مې د امریکا متحده ایالتو د بهرنیو چارو وزارت څخه مې وپوښتل دبې پرېتوب اصل په پام سره ایا حاضر به شي چې د وال سټریټ ژورنال سره زموږ د تبادله شوو مکتوبونو د خپرواي په اړه تاسف ښکاره کړي. د بهرنیو چارو وزارت بیا بیا دا ویلې چې له هېڅ کومې ډلې پلوي نه کوي.

خو د هغه دایمي ژمنې په اړه چې د وینا د خپلواکۍ په اړه یې لري، دا بیان په دې مانا وه چې مطبوعات د نشراتو په برخه کې چې څه خپروي ازاد دي. په که څه دا چاره غیر مسوولانه او یو طرفه په نظر راتله، زموږ د بهرنیو چارو وزارت وویل چې موږ اړ نه یو چې د امریکا د مطبوعاتو له قانون څخه پیروي وکړو.

زموږ د بهرنیو چارو وزارت په مکتوب کې زیات شوي وو چې، سېنګاپور خپل قوانین لري او دا حق خپل ځان ته خوندي کوي چې ناسمو او ګمراه کوونکو راپورونو ته ځواب ووایي. په مکتوب کې

ذکر شوي وو چې بهرني مطبوعات په سینګاپور کې د وېش او نشر (حق) نلري.

موږ دا امتیاز د هغو شرایطو پر بنسټ ورکوو چې موږ ووضع کړيدي. د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت دې مکتوبونو ته ځواب ونه ویل. دوه اونۍ وروسته وال سټریټ ژورنال یو مکتوب د اړیکو او اطلاعاتو وزارت ته راولېږه او په هغه کې یې د دې اجازه غوښتې وه ترڅو ورځپاڼه هغو ګډونوالو ته وړیا ووېشي چې په ورځپاڼه کې یې ګډون کړی و خو د تیراژ د کمښت له امله ورته ورځپاڼه نه ده رسېدلې.

په مکتوب کې راغلي و ، چې ورځپاڼه حاضره ده هغه سوداګرو ته وړیا ووېشي چې د ورځپاڼې د نه رسېدو له امله یې شکایت کاوه، وزارت له دې وړاندیز سره پدې شرط هوکړه وکړه چې سوداګریزې خبرتیاوې به ترې باسي. ورځپاڼې زموږ د وړاندیز ونه مانه او ټینګار یې کاوه چې خبرتیاوې یې عمده برخه ده او پرته له دې به ورځپاڼه د ډېرو ستونزو سره مخ شي.

موږ وړاندیز وکړ چې هغه لګښت چې د خبرتیاوو د نه خپراوي په برخه کې وي موږ یې پرغاړه اخلو. ورځپاڼې زموږ د وړاندیز هم رد کړ، په ځواب کې مو ولیکل: تاسو پدې اړه لېوالتیا نه لرئ چې خلک د اعلاناتو له لارې د سوداګرۍ په اړه معلومات ترلاسه کړي، بلکې موخه مو داده چې د اعلانونو له لارې پیسې وګټئ.

د ۱۹۸۷ په سپټمبر کې د ایشیا ویک په نوم امریکایي خپرونې موږ هېڅ وګڼلو او یو ناوړه عمل یې ترسره کړ.

قضیه داسې وه چې زموږ د کورنیو چارو وزیر مطبوعاتي سکرتر یو مکتوب د خپرونې دفتر ته استولی یې وه او په هغه کې یې د هغه ناسم مطلب په اړه ایشاره کړې وه چې په مجله کې خپور شوی و، ایشیا ویک مجلې ددې لیک ځینې برخې د (حقایقو د مسخې) تر سرلیک لاندې خپور کړ. ورځپاڼې نه یوازې دا چې د لیک ځینې برخې لرې کړې وې بلکې له ۴۷۰ څخه ډېرې کلمې یې له ځانه اضافه کړې وې او لیک یې دوه برابره کړی و.

پره له دې چې د سکرتر هوکړه ترلاسه کړي، یا د موضوع د تحریف په اړه لوستوونکو ته افشا کړي. سکرتر یو احتجاجیه لیک ولېږه او په هغه کې یې غوښتي و چې مجله د هغه ټول اصلي لیک او نرې راتلونکې لیکنې له کموالي او زیاتوالي نه پرته چاپ کړي.

ایشیا ویک له دې کار څخه سرغړونه وکړه. موږ د مجلې تیراژ له ۱۱،۰۰۰ څخه تر ۵۰۰ کاپیو پورې کمې کړې. یوه میاشت وروسته، مجلې زموږ لیکونه له ایډېټ پرته خپاره کړل او موږ هغه بندیز چې پرې لګولی مو و یو کال وروسته لرې کړ.

فیلیپیني رسنۍ

له دې نه وړاندې چې زموږ ستونزه د وال سټریټ ژورنال سره حل شي، راته بلنه راکړل شوه ترڅو په واشنګټن کې د ورځپاڼو د مدیرانو په ټولنه کې چې په ۱۹۸۸ کال د اپرېل په میاشت کې جوړېده وینا وکړم.

بلنه مې ومنله. په یاده غونډه کې مې د خپرو پرمهال یوه جمله اقتباس کړه چې متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت د یوه مامور په خاطراتو (یادیزو) کې داسې لیکل شوي وو:

هغه ځای کې چې رسنۍ خپلواکې دي، د مسوولو او نامسوولو مطبوعاتو تفکیک ګران کار دی. ما ددې مطلب په څرګندولو سره زیاته کړه هغه موډل چې په متحده ایالاتو کې حاکم دی د نړیوال باور څخه برخمن نه دی. د بېلګې په توګه، دفیلیپین رسنۍ د امریکا پر موډل ولاړې وې او د ټولو ازادیو څخه برخمنې دي.

خو دا مطبوعات د فیلیپین د خلکو پروړاندې ناکامې وې. یو اړخیزه او ناخپلواکه رسنیو ددې سبب شوې وې چې د فیلیپین سیاستوال د هغه هېواد د مطبوعاتو بازار بدتر او پخپلو لاسوهنو مبتذله کړي او د خلکو افکار مغشوش کړي. چې خلک پدې پوه نشي چې د هېواد لوړې ګټې یې په څه کې نغښتي دي.

پدې وینا کې ما په یوه نوې مخ پر ودې ټولنه کې د مطبوعاتو پر رول خپل دریځ روښانه کړ. زما په اند د سینګاپور کورنۍ مناظره خپله د

سېنګاپور خلکو پورې اړه لري او باید وي هم.موږ امریکایي ورځپاڼه لیکوونکي په دې توګه په سېنګاپور کې منو چې سېنګاپور خپلو هېوادوالو ته ور وپېژني.

موږ د امریکایي ورځپاڼو خرڅلاو ته پدې شرط اجازه ورکوو چې وپوهېږو هغوی زموږ په اړه څه لولي. خو موږ هغوی ته اجازه نه ورکوو چې کوم رول چې په امریکا کې لوبوي دلته یې هم ولوبوي. یانې موږ هغوی ته اجازه نه ورکوو چې د حکومت کړنو څارنه وکړي.

هېڅ بهرني ټلوېزیون په سېنګاپور کې د خپرونو د خپرواي غوښتونکي شوي نه و. حقیقت دادی چې د امریکا د اړیکو او ارتباطاتو فدرال کمېسیون له ۲۵ سلنه څخه د زیاتو راډیو ټلوېزیونونو ته پخپل هېواد کې د نشراتو اجازه نه وه ورکړې.

ددې کمېسیون د قوانینو پر بنسټ، یوازې امریکایان کولای شي هغه سوداګري چې د امریکا د خلکو پر عامه ذهنونو اغېز کوي تر خپلې ولکې لاندې راولي.

همدا سبب و چې روپرټ مرداک په ۱۹۸۵ کال کې مجبور شو چې د خپلواکو ټلوېزیونونو د اخیستلو څخه مخکې لومړی دمتحده ایالاتو تابعیت واخلي.

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک د هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (محمود کرزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له ژباړن او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د ژباړلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

د لیکوال چاپ شوي اثار:

ورزش

ننګیالی د زمانې خوشال خټک یم

ما لا ګل بوی کړی نه و

ځوانان د انټرنېټ په زمانه کې

زهر او اوبه

د سېنګاپور داستان

ناچاپ اثار:

د ماشوم اروا پوهنه

د حافظې تقویت

نثر څنګه ولیکو

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ٦٠